

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko habilitanta

Aleksander Krzysztof Gubrynowicz

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

1993 - 1998 Studia na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, kierunek: prawo, egzamin magisterski złożony oraz studia ukończone z wynikiem bardzo dobrym w 1998;

1998 - 2001 Dnienne studia doktoranckie na Wydziale Prawa i Administracji UW (Instytut Prawa Międzynarodowego);

2001 - Publiczna obrona pracy doktorskiej pt. *Ochrona powietrza w świetle prawa międzynarodowego* napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Zdzisława Galickiego, recenzenci: prof. dr hab. Maria Magdalena Kenig Witkowska (IPM WPIA UW), prof. dr hab. Kazimierz Równy (INP PAN) i uzyskanie na podstawie tejże rozprawy stopnia naukowego doktora (uchwała Rady Wydziału Prawa i Administracji UW z 3 XII 2001);

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych

3.1. Zatrudnienie w Instytucie Prawa Międzynarodowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego

- Od dnia 1 października 1998 r. do chwili uzyskania stopnia naukowego doktora - doktorant na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego; w tym charakterze wykonywałem prace organizacyjne oraz prowadziłem zajęcia kursowe (ćwiczenia) z zakresu prawa międzynarodowego publicznego;

- Od dnia 1 stycznia 2002 r. do 28 lipca 2006 r. - zatrudniony na podstawie umowy o pracę na czas określony w Zakładzie Międzynarodowego Prawa Lotniczego i Kosmicznego;

- Od dnia 26 lipca 2006 r. do chwili obecnej - adiunkt mianowany w Zakładzie Międzynarodowego Prawa Lotniczego i Kosmicznego Instytutu Prawa Międzynarodowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego;

3.2. Zatrudnienie w Instytucie Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk

- Od 1 Lutego 2002 r. do 1 lutego 2007 r. - zatrudniony na podstawie umowy o pracę na czas określony (umowa o pracę odnawiana co roku) w wymiarze ½ etatu na stanowisku adiunkta w Zakładzie Europy Środkowej i Wschodniej w ISP PAN;
- Od 1 lutego 2007 r. do 1 października 2008 r. - zatrudniony na etacie adiunkta w/w Zakładzie;
- Od 1 października 2008 r. od 15 czerwca 2009 r. - zatrudniony na etacie adiunkta w wymiarze ½ etatu w w/w Zakładzie;
- Od 15 czerwca 2009 r. do chwili obecnej - urlop bezpłatny (od 1 lutego 2011 r. na stanowisku starszego specjalisty);

3.3. Zatrudnienie w szkole wyższej Collegium Civitas

- Od 1 października 2003 r. do 1 października 2004 r. – zatrudniony na stanowisku zastępcy kierownika Katedry Stosunków Międzynarodowych Collegium Civitas;

4. Osiągnięcie naukowe lub artystyczne, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej (art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki; t. jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1852)

4.1. Wskazanie osiągnięcia naukowego lub artystycznego:

Jako osiągnięcie naukowe, uzyskane po otrzymaniu stopnia naukowego doktora, stanowiące znaczny wkład w rozwój prawa jako dyscypliny naukowej, chciałbym zaprezentować dzieło opublikowane w całości pod następującym tytułem:

Od Grocjusza do Laurenta. Kształtowanie się doktryny nieograniczonego immunitetu państwa w nauce prawa i orzecznictwie sądowym. Warszawa, Wolters Kluwer, 2016 ISBN 978-83-264-9928-9.

4.2. Omówienie celów naukowych dzieła stanowiącego osiągnięcie naukowe, o jakim mowa w ppkt a)

Od ponad 200 lat immunitet państwa stanowi przedmiot zainteresowania zarówno przedstawicieli nauki prawa, jak i osób związanych zawodowo z praktyką dyplomatyczną i sądową. W drugiej połowie XX wieku temat ten był przedmiotem wieloletnich analiz podjętych w ramach prac Komisji Prawa Międzynarodowego ONZ zakończonych wyłożeniem do podpisu 2 grudnia 2004 Konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie immunitetów jurysdykcyjnych państw oraz ich majątków, która stawia sobie za cel m.in. kodyfikację, rozwój i harmonizację praktyki w tej materii. Jak pokazują jednak ostatnie lata, społeczność międzynarodowa podeszła do tej inicjatywy dosyć chłodno: choć niektóre państwa (przede wszystkim część członków UE) dość szybko wyraziły zgodę na związanie się tą umową, to jednak odmowa złożenia podpisu przez przedstawicieli kilku wielkich mocarstw i wyraźny dystans, jaki w odniesieniu do niej

zachowują państwa pozaeuropejskie, znacząco osłabiają znaczenie tego aktu prawnego¹. W rezultacie we współczesnym prawie międzynarodowym, w braku powszechnie akceptowanych norm traktatowych, podstawy prawne immunitetu państwa nadal określają źródła pozakonwencyjne, w szczególności zaś norma prawa zwyczajowego, której jednak zakres i treść stanowi przedmiot rozlicznych kontrowersji.

Zarówno w doktrynie, jak i wśród praktyków panuje dość zgodna opinia, że powyższy stan rzeczy spowodowany jest przez dwa czynniki. Z jednej strony w odniesieniu do immunitetu państwa orzecznictwo sądów krajowych nie jest jednolite. Z drugiej zaś literatura przedmiotu, nigdy nie potrafiła wypracować spójnego stanowiska w tej materii. W konsekwencji organa krajowego wymiaru sprawiedliwości nie dość, że wywodzą immunitet państwa z rozmaitych źródeł prawa, to dodatkowo – w zależności od kraju - zakres ochrony przyznawany w sporach z obcym państwem wykazuje znaczące różnice. We współczesnej praktyce można również znaleźć rozstrzygnięcia, w których sąd wprawdzie odrzuca pozew skierowany przeciwko obcemu państwu bez merytorycznego rozpatrzenia, lecz jednocześnie wyraża on przekonanie, że przyznany immunitet nie ma (i – co ważniejsze - nigdy nie miał) żadnego zakotwiczenia w obowiązujących normach prawa międzynarodowego publicznego. Niezależnie od tego, przegląd piśmiennictwa z przełomu XX i XXI wskazuje jednoznacznie, że powyższa teza może liczyć na poparcie przynajmniej części nauki prawa. W szczególności autorzy domagający się radykalnego zawężenia zakresu immunitetu państwa, stosunkowo często w swoich pracach przywołują argument, iż immunitet ten od zarania swoich dziejów stanowił wyłącznie przejaw międzynarodowej kurtuazji, względnie też, choć czerpał on swoją moc z norm prawa międzynarodowego, to jego zakres posiadał „od zawsze” ograniczony charakter.

Charakterystyczną cechą sporów o immunitet państwa jest zatem szczególna rola, jaką w dyskusji tej odgrywała (i nadal odgrywa) argumentacja historyczna. Co ważniejsze jednak: usiłując dowieść prawdziwości poglądów formułowanych w odniesieniu do tej specyficznej instytucji, kolejne pokolenia prawników bardzo często odwoływały się w dyskusji na ten temat do tych samych zdarzeń, niejednokrotnie wywodząc z nich całkowicie odmienne wnioski dla teorii lub praktyki. W państwach przynależących do kultury prawnej *common law* takie retrospektywne ujęcie zagadnienia dodatkowo wymuszała (a po części – nadal wymusza) instytucja precedensu. Jeśli zatem celem omawianej pracy pozostaje analiza procesu kształtowania się immunitetu państwa *od Grocjusza do Laurenta*, to wybór ten z jednej strony podyktowany jest zwykłą chęcią poznania skomplikowanych dziejów krystalizacji tej specyficznej, a zarazem jednej z najbardziej kontrowersyjnych instytucji obowiązujących we współczesnym prawie międzynarodowym publicznym. Z drugiej zaś moja praca ma na celu odegranie roli *sui generis* łącznika, względnie też „intelektualnego pomostu” pomiędzy toczącą się współcześnie dyskusją dotyczącą immunitetu państwa, a realiami procesu kształtowania się tej instytucji na przestrzeni dziejów prawa międzynarodowego, by w ten sposób spiąć obie te sfery w pewną logiczną całość. Z punktu widzenia potrzeb współczesnej nauki prawa tak skonstruowana analiza, przy zachowaniu pewnych środków ostrożności, może okazać się przydatna, gdyż przyczynia się ona do usystematyzowania dyskusji o immunitecie państwa, w takim zakresie, w jakim jej uczestnicy sięgają po argumenty natury historycznoprawnej.

¹ Według danych na początek stycznia 2016 ogólna liczba dokumentów ratyfikacji, zatwierdzenia lub przystąpienia do tej Konwencji wynosiła tylko 21. Informacja za: United Nation Treaty Series, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=III-13&chapter=3&lang=en (wejście 15 stycznia 2016) Powyższy pogląd nie stoi w sprzeczności z przekonaniem wyrażanym przez znaczną część (o ile nie większość) współczesnej literatury przedmiotu, w myśl którego Konwencja z 2004, mimo oporów państw, które nie spieszą się z wyrażaniem swojej zgody na związanie się jej postanowieniami, może odegrać (i – do pewnego stopnia - już odgrywa) pozytywną rolę w procesie ujednoczenia praktyki w odniesieniu do immunitetu państwa. Przekonanie to nie powinno jednak przesłaniać faktu, iż w chwili obecnej szanse na uzyskanie akceptacji tej umowy ze strony większości społeczności międzynarodowej państw wydają się być mocno ograniczone.

Reasumując zatem: przedłożona praca ma na celu przedstawienie najważniejszych etapów procesu krystalizacji instytucji immunitetu państwa w okresie XVII–XIX w. Podstawowym celem poniższych rozważań jest ukazanie różnych dróg, jakie wiodły do ukształtowania się instytucji immunitetu państwa w skali światowej, oraz skrócona refleksja nad spuścizną tego okresu w późniejszej literaturze przedmiotu oraz judykaturze. Jednocześnie należy podkreślić, że omawiana monografia pisana jest z pozycji, jaką autorowi narzuca jego specjalizacja (tj. prawo międzynarodowe publiczne). W konsekwencji też za punkt wyjścia do prowadzonych badań przyjmuję perspektywę i metodologię stosowaną we współczesnej internacjonalistyce. Jednocześnie, koncentrując uwagę czytelnika na procesie krystalizacji immunitetu państwa, omawiana monografia pomija zagadnienie odpowiedzialności karnej i cywilnej funkcjonariuszy (w tym osób pełniących najwyższe stanowiska państwowe) z tytułu czynności dokonanych jako organy państwa poza granicami jego terytorium. Nie kwestionując zatem, iż ta ostatnia problematyka pozostaje w ścisłym związku z problematyką immunitetu państwa, pozostaje poza sporem, iż szczegółowe omówienie tego zagadnienia domagałby się całkowicie odrębnej monografii, która jedynie częściowo pokryłaby się z zagadnieniami poruszonymi w przedłożonej pracy. W tak zarysowanych ramach niniejsza monografia, usiłuje przede wszystkim udzielić odpowiedzi na trzy pytania badawcze.

Pierwsze z nich dotyczy problemu mocy wiążącej immunitetu państwa. Omawiając powyższe zagadnienie przedłożona praca dąży do ustalenia, czy immunitet państwa o zakresie nieograniczonym kiedykolwiek stanowił normę zwyczajową prawa międzynarodowego, czy też swoją moc czerpał wyłącznie z międzynarodowej kurtuazji. Jednocześnie zarówno wśród prawników starszej generacji, jak i wśród współczesnych luminarzy nauki prawa, panuje dość silnie zakorzenione przekonanie, że w procesie kształtowania immunitetu państwa (przynajmniej w początkowej fazie jego krystalizacji) ważną rolę odegrał immunitet dyplomatyczny. Z uwagi na powyższe, w ramach odpowiedzi na pytanie drugie, praca niniejsza usiłuje ustalić, na czym konkretnie rola ta polegała, a w szczególności, jak ów „dyplomatyczny rodowód” wpłynął na późniejszą konstrukcję immunitetu państwa. Trzecie pytanie badawcze, na jakie odpowiada niniejsza praca, dotyczy kwestii, na ile proces kształtowania się immunitetu państwa przebiegał w poszczególnych państwach w sposób podobny, na ile zaś w procesie tym występowały różnice, na czym one polegały i w jaki sposób wpłynęły one na późniejszy rozwój tej instytucji.

Tak skonstruowane pytania badawcze determinują również ramy czasowe prowadzonej analizy. Teoretycznie pierwsze orzeczenie, które w doktrynie na ogół przyjmuje się jako datę początkową w historii immunitetu państwa zapadło dopiero w 1812². Niemniej jednak wyjaśnienie wszelkich wątpliwości, jakie w ciągu 200 lat narosły wokół tego budzącego olbrzymie kontrowersje rozstrzygnięcia okazuje się niemożliwe bez szczegółowej analizy poglądów Emera de Vattel oraz Cornelisa van Bijnkershoek, gdyż to właśnie na dzieła obu klasyków powoływał się autor wyroku, Prezes Sądu Najwyższego USA, John Marshall. Z kolei w sporach o immunitet rozstrzyganych w XIX wieku przez sądy angielskie, niejednokrotnie powoływano się wprost na dzieła Grocjusza, a zrozumienie procesu krystalizacji tej instytucji na ziemiach niemieckich bez uwzględnienia poglądów myślicieli takich jak Pufendorf, czy Wolff może okazać się trudne lub zgoła niemożliwe. W konsekwencji za punkt wyjścia prowadzonej analizy przyjmuję datę opublikowania dzieła Grocjusza *De iure belli ac pacis*, za punkt końcowy zaś datę opublikowania III tomu *Międzynarodowego Prawa Cynwilnego* autorstwa belgijskiego klasyka Francois Laurenta. Na wyborze tej ostatniej daty (traktowanej jako data końcowa, zamykająca ramy czasowe niniejszej monografii) zaważyły dwa czynniki. Z jednej strony od 1880 nauka prawa międzynarodowego weszła w nowy etap rozwoju, w przeważającej mierze zdeterminowany przez założenia nowoczesnego pozytywizmu prawniczego. Z drugiej zaś strony, to właśnie w latach 80tych XIX

² Mowa o wyroku *The Schooner Exchange v. McFaddon*, 11 U.S. 7 Cranch 116 (1812)

wieku, wykorzystując wcześniejsze osiągnięcia naukowe takich autorów, jak P. S Mancini czy G. Pisaneli oraz ustalenia, jakie poczynił François Laurent, judykatura włoska rozpoczęła pierwsze próby ograniczania zakresu immunitetu państwa. W rezultacie należy przyjąć, że z chwilą opublikowania dzieła Laurenta historia immunitetu państwa weszła już w odmienną fazę, która jednak pozostaje poza zakresem analiz mojej monografii.

Przyjmując powyższe ramy czasowe za miarodajne, tym samym odrzucam poglądy wyrażane niekiedy w piśmiennictwie, w myśl których datę pojawienia się tej instytucji w prawie międzynarodowym publicznym należy przesunąć na przełom XIX i XX wieku. Nie jest to możliwe, gdyż orzecznictwo sądów krajowych, jakie ukształtowało się w okresie poprzedzającym rok 1880 okazało się niezwykle trwałym elementem późniejszej judykatury Anglii, Francji, Niemiec i USA. Ewolucja ukształtowanego w XIX wieku *status quo* następowała niezwykle powoli i na tempo tych przekształceń jedynie w pewnym stopniu wpływały takie czynniki, jak reformy gospodarcze, przemiany ustrojowe, czy postęp techniczny. Z podobnych względów niniejsza praca odrzuca również inny argument podnoszony niekiedy w dwudziestowiecznej literaturze przedmiotu, w myśl którego przesłanką konieczną dla uruchomienia procesu kształtowania się immunitetu państwa, miałoby być wyodrębnienie w prawie krajowym (a później międzynarodowym) państwa rozumianego jako osoba prawna całkowicie odrębna od osoby fizycznej, sprawującej nad nim władzę. Argument ten nie wytrzymuje jednak krytyki i na poparcie powyższego poglądu mocnych dowodów dostarcza szczegółowa analiza dyskusji, jaka toczyła się w dziewiętnastowiecznej nauce prawa. Choć niektórzy z autorów (jak np. francuski praktyk Charles Royer) rzeczywiście wyrażali wątpliwość, czy w realiach ustrojowych monarchii absolutnej może w ogóle dojść do ukształtowania instytucji immunitetu państwa (tak jak pojęcie to rozumiemy w czasach współczesnych), to jednak pogląd ten nigdy nie uzyskał większej popularności w literaturze przedmiotu, a sprzeciwił mu się nawet tak radykalny krytyk instytucji immunitetu, jakim był François Laurent. Motywy sprzeciwu belgijskiego klasyka należy uznać za zasadne. Z jednej strony pozostaje poza sporem, że dla większości nauki prawa, której poglądy omawiam w monografii, jak również dla znacznej części ówczesnej judykatury problem immunitetu państwa przez całe stulecia postrzegany był przez pryzmat immunitetu monarchy uważanego za personifikację kraju, nad którym sprawował on swoją władzę³. Z drugiej zaś nie należy zapominać, iż historia immunitetu państwa jedynie w pewnym stopniu pokrywa się z historią przekształceń ustrojowych, jakie zachodziły w XIX wieku. Dość przypomnieć, że jeszcze na przełomie lat 60tych i 70tych XX wieku odróżnienie immunitetu przyznawanego *ratione materiae* od immunitetu przyznawanego *ratione personae* sprawiało sędziom angielskim poważne problemy, gdyż w świecie *common law* immunitet państwa postrzegano właśnie przez tradycyjny pryzmat „immunitetu suwerena”. Jeżeli jednak sądy państw przynależących do anglosaskiej kultury prawnej, rozstrzygając spór wytoczony obcemu państwu przyjmowały za punkt odniesienia monarchistyczne wizje, które pozostawił w spadku okres omówiony w niniejszej monografii, o tyle w państwach przynależących do tradycji kontynentalnej organa wymiaru sprawiedliwości przyjmowały za podstawę znacznie bardziej nowoczesne ujęcia instytucji immunitetu i – co za tym idzie - w orzeczeniu przyznającym go stronie pozwanej, wymieniały państwo jako niezależną od sprawującego władzę osobę prawną. W tym kontekście na podkreślenie zasługuje jednak fakt, że niezależnie od tego, która z powyższych dwóch wizji znajdowała odzwierciedlenie w treści wyroku - w obydwu przypadkach mowa jest o jednej i tej samej instytucji prawa międzynarodowego publicznego. W perspektywie tej pozostaje zatem całkowicie obojętne, czy przyznając immunitet sąd przyznawał go osobie monarchy traktowanemu jako personifikacja pozwanego państwa, czy też państwu jako osobie prawnej istniejącej całkowicie odrębnie od osób sprawującej nad nim władzę. W obydwu przypadkach osiągnięty skutek prawny pozostawał dokładnie taki sam, gdyż powództwo wniesione przeciwko obcemu państwu pozostawało bez merytorycznego rozpatrzenia. Reasumując zatem: rok 1812 przyjmowany dotychczas w podręcznikach, jako data początkowa instytucji immunitetu państwa,

³ W pracy pojęcia: „król”, „monarcha”, „suweren”, „władca”, traktowane są jako synonimy.

zasługuje na podtrzymanie, a podejmowane niekiedy w piśmiennictwie próby jej przesunięcia na okres późniejszy nie są przekonujące, podobnie jak nie mogą przekonać koncepcje uzależniające istnienie immunitetu państwa od przeprowadzenia w prawie krajowym lub międzynarodowym ścisłego podziału pomiędzy państwem jako osobą prawną a osobą, która tym państwem rządzi. Przechodząc do omówienia najważniejszych konkluzji niniejszej monografii chciałbym zwrócić uwagę na następujące kwestie.

Odpowiadając na pierwsze pytanie badawcze stawiam tezę, iż około 1880 na całym świecie sądy ostatniej instancji w sposób jednolity przyznawały immunitet nieograniczony pozwanemu państwu obcemu i czyniły to w głębokim przeświadczeniu, iż jest to obowiązek nałożony przez prawo międzynarodowe publiczne. Teoretycznie rozstrzygając spory tego typu, sędziowie nie zawsze powoływali się na odrębną normę prawa zwyczajowego: niekiedy (np. we Francji) Sąd Kasacyjny przyznając immunitet stronie pozwanej przyjmował za podstawę orzeczenia zasadę niezależności państw. Niemniej jednak szczegółowa analiza ówczesnego orzecznictwa nie pozostawia najmniejszych wątpliwości, iż w okresie omawianym w monografii, w żadnym wypadku kurtuzja nie była traktowana jako wyłączna podstawa prawna instytucji immunitetu państwa. Ponadto, mimo iż w późniejszym piśmiennictwie wyrażano rozmaite opinie na ten temat, powyższy pogląd był aprobowany nie tylko przez zadeklarowanych zwolenników powyższej linii orzeczniczej, ale również przez znaczną część przeciwników doktryny nieograniczonego immunitetu państwa. W rezultacie autorzy przynależący do tej drugiej grupy, wyrażając przekonanie, iż zakres tej instytucji winien ulec mniej lub bardziej radykalnemu zawężeniu, często podkreślali również, iż – mając na uwadze obowiązujący stan prawny – jest to wyłącznie postulat o charakterze *de lege ferenda*. W końcu zaś analiza orzeczeń zapadłych już w XX wieku, w tym znanego rozstrzygnięcia austriackiego SN (OGH) w sprawie *Hofmann/Dralle* oraz wyroku w sprawie *Ambasady Iranu* Federalnego Trybunału Konstytucyjnego RFN⁴, dostarcza kolejnych dowodów na poparcie powyższej tezy. W szczególności należy zwrócić uwagę, że decydując się na ograniczenie zakresu immunitetu państwa, jednocześnie austriaccy i niemieccy sędziowie przyjęli za udowodnione, iż normę prawa międzynarodowego nakazującą przyznać nieograniczony immunitet w każdej sytuacji, ilekroć państwo zostanie pozwane przed organa obcego wymiaru sprawiedliwości należy uznać za wygasłą, a więc za normę, która kiedyś obowiązywała lecz w chwili wydawania w/w wyroków utraciła już swoją moc wiążącą. Powyższej tezie nie przeczy również inny, wysuwany niekiedy w piśmiennictwie, kontrargument wskazujący na utrzymujący się w dziewiętnastowiecznej nauce prawa nurt krytyczny, który poddawał w wątpliwość nie tylko moc wiążącą immunitetu monarchy, ale również moc immunitetu dyplomatycznego od jurysdykcji cywilnej. Powyższy nurt bez wątpienia istniał, niemniej jednak w okresie omawianym w niniejszej monografii nie zdołał on wpłynąć na stanowisko judykatury, a jego udział w życiu akademickim pozostawał – w zależności od kraju - wysoce zróżnicowany. Jeśli we francuskim życiu akademickim rzeczywiście można dostrzec pewne wpływy zwolenników tych poglądów, o tyle w USA i Wielkiej Brytanii koncepcje te nie spotkały się ze zrozumieniem. Z podobnych powodów należy również odrzucić pogląd, w myśl którego nieograniczony immunitet państwa nigdy nie istniał, gdyż nawet w omawianej epoce uczeni byli zgodni, iż od zasady nieograniczonego immunitetu państwa istniały pewne wyjątki (np. powództwa z zakresu prawa rzeczowego w odniesieniu do nieruchomości położonej na terytorium państwa forum). Nie kwestionując oczywistego faktu, iż niektórzy autorzy rzeczywiście usiłowali skonstruować katalog wyjątków od immunitetu monarchy, również i ten argument nie jest w stanie poddać w wątpliwość zasadniczej tezy bronionej w niniejszej monografii. Prawdą bowiem jest, że literatura przedmiotu XIX wieku stosunkowo często dopuszczała myśl, by w niektórych przypadkach wprowadzić odstępstwa od normy nakazującej przyznać państwu pozwanemu immunitet. Należy podkreślić jednak, że ekscepcje, jakie

⁴ Por wyrok OGH z 10 V 1950 r. *Hofmann/Dralle*, 1Ob171/50 oraz Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z 30 IV 1963 r. (sprawa *Ambasady Iranu*) 2 BvM 1/62, BeVerfGe 16, 27

najczęściej wymieniano w ówczesnym piśmiennictwie nie były na tyle liczne, by na płaszczyźnie teoretycznej móc zakwestionować istnienie reguły ogólnej. Po drugie pozostaje poza sporem, iż w omawianym okresie również w tej sprawie nauce nie udało się wypracować jednolitego stanowiska. Po trzecie zaś - i najważniejsze: dyskusja ta nie zdołała wpłynąć w najmniejszym stopniu na kierunek ówczesnego orzecznictwa, które w przytłaczającej większości analizowanych przypadków obrało wyraźnie konserwatywny kurs.

Należy przy tym podkreślić, że doktryna nieograniczonego immunitetu państwa, potocznie określana doktryną immunitetu absolutnego, nie pojawiła się w prawie międzynarodowym wskutek jakichś gwałtownych zmian w orzecznictwie, które można by periodyzować przy użyciu ściśle określonych cezur czasowych. W istocie rzeczy był to efekt powolnej kontynuacji procesów, których początków należałoby poszukiwać u schyłku epoki Oświecenia. Zgodnie z obserwacją przytoczoną jako motto niniejszej monografii, a poczynioną przez Georga F. Martensa, począwszy od 1789 r. immunitet jako instytucja (obojętnie, czy mowa o immunitecie przyznawanym członkom misji dyplomatycznej czy osobie monarchy, a w końcu zaś – samemu państwu) przez cały omawiany okres wykazywał wyraźną tendencję do rozszerzania zakresu podmiotowego i przedmiotowego. Na tym tle pojawia się problem relacji zachodzących pomiędzy zasadą suwerenności państw i wynikającymi z niej zasadami jurysdykcji terytorialnej oraz zasadą niezależności państw, a instytucją immunitetu państwa. Należy mocno podkreślić, że omawiana monografia nie odnosi się bezpośrednio do problematyki w/w zasad, które skądinąd doczekały się olbrzymiej literatury przedmiotu zarówno w kraju, jak i za granicą. Jednak na podstawie całości zebranego materiału w konkluzjach skłaniam się ku tezie, że historia krystalizacji nieograniczonego immunitetu państwa jest – przynajmniej w pewnej mierze – „lustrzanym odbiciem” historii ewolucji pojęcia „suwerenność” w nauce prawa i orzecznictwie sądowym. W świetle ustaleń poczynionych w omawianej monografii wiele wskazuje na to, że tak charakterystyczna dla XIX wieku „absolutyzacja” paradygmatu suwerenności, która przejawiała się przede wszystkim w podkreślaniu jej aspektu negatywnego (niezależności od innych państw), automatycznie stymulowała kierunek rozwoju nie tylko immunitetu państwa, ale także immunitetu dyplomatycznego. W konsekwencji właśnie dlatego, że kluczowym elementem definicji państwa jest suwerenność, immunitet, jaki mu przysługuje, pozostaje w ścisłym związku z przyjętym w danej epoce rozumieniem czy też definicją tego centralnego paradygmatu prawa międzynarodowego. Nic zatem dziwnego, że w realiach schyłku XIX w, które zarówno w teorii, jak i w praktyce odznaczały się wyraźną tendencją do postrzegania suwerenności w kategoriach wartości bez mała nadrzędnych, również zakres immunitetu był poniekąd skazany na ciągłą ekspansję. To właśnie ten związek zachodzący między ewolucją pojęcia „suwerenność”, a odbywającą się równoległe ewolucją zakresu immunitetów, zaowocował z jednej strony ukształtowaniem się nieograniczonego immunitetu państwa, z drugiej zaś wyraźnym rozszerzeniem zakresu immunitetu dyplomatycznego.

W niniejszej pracy wyrażam również opinię, iż nieograniczony immunitet państwa nie ukształtował się w XIX wskutek jakiegoś generalnego uchylecia zasady jurysdykcji terytorialnej. Inaczej rzecz ujmując: prawo międzynarodowe publiczne nigdy nie przyznawało organom państwa obcego prawa podjęcia czynności faktycznych lub prawnych na obcym terytorium bez uzyskania uprzedniej zgody ze strony odpowiednich organów państwa forum. Wręcz przeciwnie. W okresie omawianym w niniejszej monografii immunitet z całą pewnością pozostawał uzależniony od uzyskania zgody państwa, na terytorium którego organa państwa obcego (w szczególności: król, przedstawiciel dyplomatyczny, czy oddziały armii) miałyby dokonać takich czynności. Jak zauważył jednak we wspomnianym wyżej wyroku w sprawie *Schooner Exchange* John Marshall, w realiach epoki, o której mowa w niniejszej monografii, zgoda ta mogła mieć charakter zarówno wyraźny, jak i dorozumiany. Jeśli zatem około 1880 r. immunitet przyznawany obcemu państwu w sporach cywilnych wytaczanych przed zagranicznym sądem osiągnął zakres trudno zrozumiały dla prawników w XXI wieku, to stało się tak dlatego, że wskutek praktyki organów krajowych (w tym przede wszystkim organów wymiaru sprawiedliwości) ta domniemana zgoda,

o której wspominał Prezes SN USA, zaczęła stopniowo obejmować swoim zakresem kolejne przypadki działań podjętych przez organy państwa na terytorium niepodlegającym jego jurysdykcji. W rezultacie nawet jeśli początkowo immunitet był instytucją, którą pierwotnie postrzegano jako egzemplcja od reguły generalnej (zasady jurysdykcji terytorialnej), to z biegiem czasu egzemplcja ta zaczęła coraz bardziej rozszerzać poziom ochrony, by pod koniec lat 70-tych XIX w. objąć praktycznie każdy przypadek działania podjętego w okresie pokoju przez organy państwa na obcym terytorium. W praktyce oznaczało to zredukowanie do przysłowiowego zera szans jednostki na rozpatrzenie pozwu odnośnie *meritum*, jeśli byłby on skierowany przeciwko obcemu monarsze lub przeciwko obcemu państwu.

Zastanawiając się nad czynnikami pozaprawnymi, jakie stymulowały proces rozszerzania zakresu zgody państwa forum na objęcie immunitetem kolejnych przypadków działalności podjętych na jego terytorium przez organa państwa pozwanego, należy zwrócić uwagę na cały szereg uwarunkowań, które – powiązane ze sobą – stworzyły odpowiednie warunki dla ukształtowania się w praktyce doktryny nieograniczonego immunitetu państwa. Wśród czynników tych wymieniam niski poziom między państwowych powiązań gospodarczych, których rozwój przez długi czas blokowały dominujące w nauce i praktyce teorie merkantylizmu i kameralistyki, pojawienie się w praktyce administracyjnej nowoczesnych kadr (w szczególności zaś wynagradzanej z budżetu państwa służby zagranicznej), niski poziom rozwoju technologicznego oraz brak rzeczywistej niezawisłości organów wymiaru sprawiedliwości od władzy wykonawczej. Zwrócenie uwagi na powyższe uwarunkowania pozwala lepiej zrozumieć, dlaczego przed 1880, ani praktyka sądowa, ani też literatura przedmiotu nie podjęła głębszej refleksji nad rozróżnieniem aktów na *acta iure imperii* i *acta iure gestionis*, mimo iż ewidentnym jest, że spuścizna literaturowa okresu poprzedzającego wydarzenie z 1789, jak również doświadczenia praktyki holenderskiej, w czasach, w których działał Bijkershoek, zdawały się tworzyć korzystny klimat ideowy dla podjęcia głębszej refleksji nad przeprowadzeniem takiego podziału. Jeżeli jednak do tego nie doszło, to stało się tak właśnie z uwagi na wymienione wyżej czynniki, wskutek których w realiach XIX wieku zdecydowana większość czynności podejmowanych przez organa administracji poza granicami państwa, jak również przedmiot sporu, w sprawach, gdzie na pozycji strony pozwanej występowało obce państwo, pozostawały ściśle związane z wykonywaniem *imperium*. W konsekwencji, nawet jeśli natura zaskarżonego przed sąd krajowy aktu prawnego wskazywała wyraźnie na jego cywilnoprawny charakter, orzekający musieli mieć wyraźne opory przed rozstrzygnięciem sporu odnośnie *meritum*. Tę bojaźliwą postawę dodatkowo wzmacniała obawa, że jeśli państwo pozwane odbierze niekorzystny dla siebie wyrok w kategoriach represaliów, wówczas wydane orzeczenie może stać się przyczyną gwałtownego zaostrzenia stosunków, a nawet wybuchu wojny między pozwanym monarchą (lub pozwanym państwem), a państwem forum. W konsekwencji nie jest kwestią przypadku, że pierwsze bardziej zaawansowane próby dyferencjacji aktów dokonywanych w imieniu państwa na akty władcze (*iure imperii*) i niewładcze (*iure gestionis*) pojawią się w literaturze przedmiotu i orzecznictwie dopiero w latach 80tych XIX wieku: stało się to dokładnie w momencie gdy nauka prawa (w tym względnie odwołując się bardziej do poczynionych obserwacji, aniżeli do ustaleń poczynionych przez dyscypliny nieprawnicze) doszła do wniosku, że wskazane wyżej uwarunkowania powoli ulegają zmianie. Te same czynniki pozwalają również wyjaśnić dlaczego w okresie omawianym w niniejszej monografii, analizy dokonywane w literaturze przedmiotu nie wykroczyły poza nieśmiałe próby wyodrębnienia z wszelkich czynności dokonywanych przez pozwanego monarchę takich aktów, których miałby on dokonywać bez jakiegokolwiek związku ze sprawowaną funkcją (czyli jako osoba prywatna). Na podkreślenie zasługuje przy tym, iż próby te podejmowano relatywnie rzadko, a zastosowanie tego podziału w orzecznictwie sądowym napotykało na wyraźne opory.

Poszukując odpowiedzi na pytanie drugie, dotyczące wzajemnego oddziaływania zachodzącego pomiędzy immunitetem dyplomatycznym, a immunitetem państwa ostatecznie dochodzę do wniosku, że relacje te były dość złożone. Z jednej strony nie ulega wątpliwości, że dla

przytłaczającej większości literatury przedmiotu immunitet dyplomatyczny przez setki lat stanowił wzorzec, w oparciu o który uczeni konstruowali immunitet monarchy. Jednocześnie zaś wpływ poglądów formułowanych w nauce prawa na orzecznictwo sądowe pozostawał w poszczególnych krajach wyraźnie zróżnicowany. W krajach *common law* związki pomiędzy immunitetem państwa, a immunitetem dyplomatycznym pozostawały bardzo ściśle, do czego częściowo przyczynił się Emer de Vattel, którego poglądy na prawo międzynarodowe zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych cieszyły się dużym szacunkiem. Jednak relacje zachodzące pomiędzy obydwoima instytucjami w judykaturze Europy kontynentalnej ułożyły się diametralnie odmiennie. Na podkreślenie zasługuje również, iż około 1880 r. w zdecydowanej większości krajów ówczesnego świata zakres immunitetu dyplomatycznego zarówno w aspekcie podmiotowym, jak i przedmiotowym pozostał znacznie węższy, aniżeli zakres immunitetu państwa. Jeśli zatem w przypadku instytucji immunitetu monarchy (postrzeganego, jako personifikacja państwa), orzecznictwo sądowe od początku stało na stanowisku niezwykle szerokiego poziomu ochrony, jaki przyznawano stronie pozwanej, to zakres immunitetu dyplomatycznego rozszerzał się znacznie bardziej ewolucyjnie i w większości krajów nie osiągnął on nigdy aż tak szerokiego zakresu, jak zakres ochrony przyznawany w sporach samemu państwu. Niezależnie jednak od różnic konstrukcyjnych, jakie występują pomiędzy obydwoima instytucjami praktyka sądowa państw kontynentalnej tradycji prawnej nie zawsze potrafiła dostrzec różnice występujące pomiędzy poszczególnymi rodzajami immunitetów. Nie jest przy tym specjalną tajemnicą, że jeszcze u schyłku XX wieku kłopoty te nie były obce również judykaturze polskiej.

Odpowiadając na pytanie trzecie stwierdzam, że choć kształtowanie się immunitetu państwa przebiegało rozmaicie w różnych krajach, to jednak proces ten we wszystkich przypadkach posiadał pewne cechy wspólne. Wśród nich na pierwszym miejscu trzeba wymienić rolę, jaką w procesie tym odegrała judykatura, na drugim zaś ostateczny finał tego procesu, tj. ukształtowaną w prawie międzynarodowym normę nakazującą przyznać immunitet państwu obcemu, ilekroć zostanie ono pozwane przez osobę fizyczną lub prawną w państwie forum. Jednocześnie jednak nie należy pomijać różnic występujących pomiędzy poszczególnymi państwami. W przypadku USA, których praktyka ukształtowała się pod wyraźnym wpływem dzieł Vattela, immunitet dyplomatyczny odegrał rolę normy wzorcowej dla konstrukcji immunitetu państwa. Również w pozostałych krajach *common law*, immunitet dyplomatyczny determinował zakres i treść immunitetu monarchy (a więc również i immunitetu państwa). W konsekwencji w praktyce sądowej zakresy obydwu immunitetów aż do lat 50tych XX wieku pozostały praktycznie takie same. Ponadto dla sądownictwa państw przynależących do kręgu anglosaskiej kultury prawnej niezwykle charakterystyczne było amalgamatyczne podejście do problematyki immunitetów w ogólności. W konsekwencji wywodząc immunitet państwa bezpośrednio z immunitetu dyplomatycznego, judykatura *common law* nigdy nie postrzegala obydwu instytucji w kategoriach całkowicie odmiennych, pomiędzy którymi nie mogą występować żadne punkty stykowe. Powyższa perspektywa odegrała ogromną rolę w orzecznictwie sądowym, gdyż rozstrzygając spory z zakresu immunitetu państwa, judykatura angielska potrafiła nader często przywołać jako podstawę prawną rozstrzygnięcia zapadłe w sporach z obcymi dyplomatami – i *vice versa*. Na podkreślenie zasługuje również zjawisko wzajemnych interakcji zachodzących pomiędzy judykaturą amerykańską i angielską, w ramach którego w swojej działalności orzeczniczej dotyczącej immunitetu państwa sądy angielskie bez specjalnych oporów odwoływały się do rozstrzygnięć sądów amerykańskich. Jak dowodzi praktyka lat 20tych XX wieku (o której skrótowo wspomina omawiana monografia), zjawisko odwrotne – również istniało. W końcu zaś swoistym fenomenem, (który jednak zdaje się dotyczyć wyłącznie Stanów Zjednoczonych) była praktyka sądów amerykańskich powoływania się na orzeczenia zapadłe w sporach z obcym suwerenem, jako podstawy rozstrzygnięć sporów, w których obywatel USA usiłował dojść odszkodowania za szkody wyrządzone mu przez organa administracji federalnej lub stanowej. Na podstawie materiału poddanego analizie w omawianej pracy, można zatem śmiało dowodzić, że sprawa *Schooner Exchange* odegrała ważną rolę w kształtowaniu się tzw. immunitetu prawa wewnętrznego.

W państwach kontynentalnej kultury prawnej proces kształtowania się immunitetu państwa przebiegał w sposób wyraźnie odmienny. Na Starym Kontynencie praktyka legislacyjna i orzecznicza kształtowała się pod znacznie większym wpływem holenderskiej tradycji piśmienniczej, wśród której szczególne miejsce zajmowało dzieło Cornelisa van Bijkershoek'a *de Foro Legatorum*. W rezultacie w takich państwach, jak Francja, Niemcy, czy Austria, immunitet dyplomatyczny przyznawano w znacznie węższym zakresie aniżeli miało to miejsce w państwach *common law*. W konsekwencji w zdecydowanej większości państw europejskich, immunitet dyplomatyczny nigdy nie był postrzegany jako podstawa prawna immunitetu państwa. W Niemczech czy Austrii, obydwie instytucje wywodzono z odmiennych podstaw prawnych: immunitet państwa - z zasady niezależności państw, a immunitet dyplomatyczny - z zasady *ne imperdiatur legatio*. We Francji obydwie instytucje wywodzono z zasady niezależności państw, niemniej jednak również tamtejsze orzecznictwo postrzegało je w kategoriach immunitetów, które jedynie wyjątkowo mogłyby oddziaływać na siebie nawzajem. W konsekwencji, w okresie omawianym w niniejszej monografii zjawisko sięgania do orzecznictwa, jakie zapadło w sprawach z zakresu immunitetu państwa by wyprowadzić z niego wnioski dla rozstrzygnięć sporów z zakresu immunitetu dyplomatycznego (i odwrotnie) pozostało w Europie kontynentalnej praktycznie nieznanie. Ponadto w krajach tych, inaczej niż w państwach *common law*, sądy sięgały ze znacznie większą dozą ostrożności do wyroków sądów zagranicznych zapadłych w sporach o immunitet państwa, a różnice konstrukcyjne pomiędzy immunitetem dyplomatycznym, a immunitetem państwa dotyczyły również zakresu tych instytucji. W okresie omawianym w niniejszej monografii judykatura państw Europy kontynentalnej stopniowo rozszerzała zakres immunitetu dyplomatycznego, niemniej jednak w przeciwieństwie do państw *common law* zakres ten nie zrównał się z zakresem immunitetu państwa. Jednocześnie przekształcenia, jakie przechodziły po 1789 w ustroju państw Starego Kontynentu, polegające na stopniowym zastępowaniu monarchii absolutnej monarchią konstytucyjną, (a w niektórych przypadkach, np. we Francji, ustrojem republikańskim), tworzyły zdecydowanie lepszy punkt wyjścia dla odróżnienia immunitetu *ratione materiae* (z którego korzystało pozwane państwo), od immunitetu *ratione personae* chroniącego monarchę (względnie głowę państwa) jako osobę prywatną. Na podkreślenie zasługuje przy tym, że w okresie omawianym w monografii można mówić co najwyżej o bardzo nieśmiałych próbach przeprowadzenia rozróżnienia pomiędzy obydwoimi rodzajami immunitetu. Poza sporem pozostaje jednak, iż w przeciwieństwie do państw przynależących do tradycji *common law*, w praktyce państw Europy kontynentalnej można dostrzec pierwsze kroki zmierzające w kierunku przeprowadzenia takiej dyferencjacji.

Na zakończenie, usiłując odpowiedzieć na pytanie, na ile spuścizna omawianego okresu okazała się trwałym elementem współczesnego prawa międzynarodowego, zwracam uwagę, iż elementem takim jest przede wszystkim norma prawa międzynarodowego, w myśl której państwo forum co do zasady obowiązane jest przyznać pozwanemu państwu obcemu immunitet. Prawdą bowiem jest, że pytanie o zakres i treść powyższego obowiązku, budzi nadal gwałtowne polemiki w literaturze przedmiotu, niemniej jednak spór ten stanowi pochodną zdarzeń, jakie nastąpiły już w XX wieku, a zatem nie wchodzi w zakres temporalny omawianej pracy. Niezależnie od tego, wskutek opisanej w monografii ewolucji immunitetu państwa, zdecydowana większość współczesnej teorii i praktyki odrzuca pogląd nakazujący postrzegać tę instytucję wyłącznie w kategoriach ekscypcji od zasady jurysdykcji terytorialnej, której istnienia państwo pozwane obowiązane byłoby dowieść w postępowaniu sądowym. Na podkreślenie zasługuje również, że wskazane w monografii rozbieżności, jakie pojawiły się w procesie kształtowania immunitetu państwa, związane z rolą, jaką w procesie tym odegrał immunitet dyplomatyczny, pozostawiły również pewne ślady we współczesnej teorii i praktyce. Nawet jeśli w XX wieku w państwach *common law* obydwa rodzaje immunitetu uregulowano w oddzielnych aktach prawnych rangi ustawowej, to jednak przeświadczenie o silnym związku, jakie występuje pomiędzy obydwoimi instytucjami można łatwo odnaleźć zarówno w opracowaniach doktrynalnych, jak i orzecznictwie sądowym. Z kolei w państwach przynależących do kontynentalnej tradycji prawnej dziedzictwo

doświadczeń wieku XIX, w ramach którego immunitet państwa i immunitet dyplomatyczny zwykło było się postrzegać w kategoriach instytucji jakościowo odmiennych, bez wątpienia tworzyło lepszy grunt dla późniejszej recepcji w orzecznictwie sądowym postulatów myśli liberalnej. Jeżeli zatem w niektórych krajach Europy kontynentalnej nieograniczony immunitet państwa już od połowy lat 80tych XIX wieku ulegać zaczął postępującej erozji i proces ten poczynił w orzecznictwie państw przynależących do tej grupy znacznie większe postępy, aniżeli ma to miejsce w przypadku państw *common law*, to wśród wielu przyczyn powyższego stanu rzeczy trzeba wymienić właśnie umiejętność dostrzeżenia wyraźnych różnic, jakie występowały pomiędzy immunitetem dyplomatycznym i immunitetem państwa.

Niewątpliwie w XXI w. dogmatyczne ujęcie doktryny nieograniczonego immunitetu państwa, w kształcie, w jakim instytucja ta skryształizowała się ok. 1880 nie może liczyć na powszechną akceptację, ani w doktrynie ani w judykaturze. W konsekwencji pozostaje poza sporem, iż w zasadzie standardem przyjętym we współczesnej praktyce międzynarodowej i krajowej jest doktryna immunitetu ograniczonego. Niemniej jednak także dziś można bez większego kłopotu wymienić państwa (w tym państwa należące do grona wielkich mocarstw – jak np. Chiny), wśród których tradycyjne ujęcie tej problematyki cieszy się wyraźnym poparciem. Co ważniejsze zaś: jak dowodzą zebrane doświadczenia po upadku w 1989 Żelaznej Kurtyny podejmowane przez społeczność międzynarodową próby ograniczenia zakresu immunitetu państwa natrafiają w gronie tych państw na niezrozumienie, a nawet protesty dyplomatyczne. W rezultacie, jako hipotezę, której weryfikacja domagałaby się oddzielnej analizy, w zakończeniu omawianej monografii stawiam pytanie, czy w obliczu wyraźnej tendencji polegającej na wycofywaniu się państwa z bezpośredniego uczestnictwa w życiu gospodarczym, które można było zaobserwować w latach 80. i 90. XX wieku, w praktyce sądowej nie pojawi się problem podobny do kłopotów, które doskonale znał wiek XIX – tj. drastyczne ograniczenie majątku państwa znajdującego się poza granicami jego terytorium, który w ten czy inny sposób nie byłby powiązany z realizacją funkcji władczych (*imperium*). Jeśli powyższa hipoteza okazałaby się prawdziwa, to podobieństwa zachodzące między epoką XXI w. a epoką XIX w. okazałyby się nawet większe, niż można byłoby przypuszczać, ograniczając się do pobieżnej lektury publikacji poświęconych immunitetowi państwa, tak jak instytucję tę rozumie współczesne prawo międzynarodowe publiczne.

Podsumowując powyższe rozważania i mając na uwadze, iż tocząca się obecnie dyskusja o immunitecie państwa nie rokuje specjalnych nadziei na rychłe zakończenie, sędzę, że prezentowana książka może okazać się ważnym głosem w dyskusji zarówno w Polsce, jak i również (o ile udałoby się ją wydać w języku angielskim) poza granicami kraju. Ponadto warto również zwrócić uwagę, iż obserwowany od kilku lat wyraźny spadek skłonności państw do zacieśniania współpracy w zakresie politycznym, gospodarczym, technicznym i społecznym (którego jednym z wielu przejawów jest m.in. kryzys Unii Europejskiej w jej dotychczasowym kształcie), nakazywałby zwrócenie baczniejszej uwagi na klasyczne instytucje prawa międzynarodowego. Nie podejmując się udzielić odpowiedzi na pytanie, czy kryzys ten zostanie ostatecznie przezwyciężony, nie można jednak wykluczyć, że zanim to nastąpi (a zatem zanim społeczność międzynarodowa państw wykaże ponownie większą skłonność do zacieśniania więzi niż to ma miejsce w chwili obecnej) prawo międzynarodowe, przynajmniej przejściowo, przybierze kształt w pewnym stopniu zbliżony do rozwiązań znanych z okresu poprzedzającego upadek Żelaznej Kurtyny. Jeśli powyższy scenariusz miałby się sprawdzić, wówczas ustalenia niniejszej monografii mogłyby – przynajmniej w pewnej mierze – okazać się pomocą dla organów państwa odpowiedzialnych za politykę zagraniczną.

5. Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze i aktywność naukowa

5.1. Wskazanie pozostałych osiągnięć naukowych

Jako inne niż wymienione w pkt 4 autoreferatu osiągnięcia naukowo-badawcze, wskazuję publikacje po uzyskaniu stopnia naukowego doktora w następujących obszarach.

I. W zakresie nauk prawnych

- a. Międzynarodowe prawo inwestycyjne, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki umów o popieraniu i wzajemnej ochronie inwestycji obowiązującymi pomiędzy państwami członkowskimi UE (tzw. BIT wewnątrz ang. Intra-EU BIT)
- b. Problematyka obywatelstwa europejskiego, jak również zagadnień praw podstawowych.
- c. Międzynarodowe i europejskie prawo ochrony środowiska.
- d. Europejskie prawo gospodarcze i energetyczne.
- e. Prawo dyplomatyczne i konsularne
- f. Inne dziedziny prawa międzynarodowego i europejskiego.

II. W zakresie nauk historycznych, nauk o stosunkach międzynarodowych i politologii

- a. Zagadnienia z zakresu historii najnowszej
- b. Analizy bieżącej sytuacji politycznej, gospodarczej, demograficznej i społecznej w państwach Europy Środkowej i Wschodniej.
- c. Pozostałe problemy zakresu dziedzin, o których mowa w pkt. II.

W obydwu przypadkach (tj. w przypadku I i II) w pierwszej kolejności omawiam prace, których jestem jedynym autorem lub współautorem. Następnie omawiam prace zbiorowe, których jestem redaktorem naukowym, (lub też które współredagowałem z innymi autorami), jak również recenzje naukowe, które sporządzałem w ramach procesu wydawniczego lub też recenzje publikowane po ukazaniu się danej publikacji.

Ad. I a. Pomijając dysertację doktorską, jak również monografię, o której mowa w pkt.4, jak dotąd moim najważniejszym osiągnięciem naukowym pozostaje rozdział opublikowany w księdze pamiątkowej dla uczczenia pracy prof. Christopa Schreuera zatytułowany *Conflict of Norms Stemming from Intra-EU BITs and EU Legal Obligations: Some Remarks on Possible Solutions*⁵. Współautorem tego rozdziału jest Pan prof. dr hab. Marek Wierzbowski⁶. Znaczenie tej pozycji dla rozwoju nauki prawa uważam za istotne z następujących powodów.

Po pierwsze, dzięki tej publikacji udało się przekonać kręgi akademickie oraz praktyków, że relacje zachodzące pomiędzy umowami typu BIT, których stroną pozostają wyłącznie państwa członkowskie UE, a prawem Unii (w chwili oddawania artykułu do druku - jeszcze WE) mogą okazać się znacznie bardziej skomplikowane, aniżeli zakładano w nauce prawa jeszcze w połowie ubiegłej dekady. Po drugie w artykule tym ostrzegaliśmy, że usunięcie konfliktu norm, jaki może wystąpić pomiędzy normami prawa europejskiego oraz normami BIT, którego stroną są wyłącznie państwa członkowskie UE, nie będzie zadaniem łatwym, choć omawiana praca

⁵ International Investment law for the 21st century: essays in honour of Christoph Schreuer (Christina Binder, et al. eds.) OUP 2009 str. 544

⁶ Mój wkład autorski rzeczzonego rozdziału oceniam na 80%. (Oświadczenie prof. Marka Wierzbowskiego – w załączeniu).

zawiera propozycje konkretnych rozwiązań takich problemów. W chwili obecnej można już jasno stwierdzić, że powyższy rozdział należy do publikacji standardowo przywoływanych w literaturze przedmiotu, ilekroć autor traktuje o problemie relacji zachodzących pomiędzy międzynarodowym prawem inwestycyjnym, oraz prawem Unii Europejskiej⁷. Ponadto bywa ona również przywoływana w dokumentach roboczych oraz pracach magisterskich i dysertacjach doktorskich⁸. Po trzecie, znaczenie tego rozdziału dla nauki prawa nie zamyka się wyłącznie w obrębie międzynarodowego prawa inwestycyjnego, gdyż na wyrażone tam poglądy powołują się również autorzy zajmujący się innymi zagadnieniami z zakresu prawa międzynarodowego⁹. Powyższa publikacja nie jest jednak jedyną pracą mojego autorstwa dotyczącą międzynarodowego prawa ochrony inwestycji. Pewną kontynuacją głównych wątków poruszonych w/w rozdziale stanowi rozdział zamieszczony w księdze pamiątkowej ku czci pracy naukowej prof. Zdzisława Galickiego, zatytułowany *Problematyka umów BIT obowiązujących w granicach UE, w świetle orzecznictwa ETS i arbitrażowych trybunałów inwestycyjnych*. We wnioskach tej publikacji dowodzę m.in., że ogólny zarys problemu, jaki przedstawiony został we wskazanym wyżej rozdziale zamieszczonym w księdze pamiątkowej dla uczczenia pracy prof. Ch. Schreuera, znalazł w pełni swoje odzwierciedlenie w późniejszej judykaturze TS UE oraz arbitrażowych trybunałów inwestycyjnych.

Ad. I b. Problematyce obywatelstwa UE poświęciłem artykuł *Obywatelstwo Unii Europejskiej – stan obecny i perspektywy*¹⁰. Zasadniczym celem tej pracy było przedstawienie genezy, rozwoju oraz stanu prawnego instytucji obywatelstwa na tle ewolucji orzecznictwa ETS. Dość ostrożnie sformułowane tezy dotyczące możliwości utrzymania w dłuższej perspektywie ówczesnej linii Trybunału, którą charakteryzował bardzo szeroki zakres zastosowania zakazu dyskryminacji w korelacji z zasadą swobodnego przemieszczania się obywateli UE, (por. str. 47) zostały życzliwie przyjęte w późniejszej literaturze przedmiotu traktującej o instytucji obywatelstwa Unii¹¹.

⁷ Tytułem przykładu por. Abba Kolo *Transfer of Funds: the Interaction between the IMF Articles of Agreement and Modern Investment Treaties: a Comparative Law Perspective* [w:] Stephan W. Schill, *International Investment Law and Comparative Public Law* (OUP, 2010) str. 346; Steffen Hindelang *Member States BITs: There's still (some) life in the old dog yet* [w:] Karl P. Sauvant (ed.) *Yearbook on International Investment Law & Policy* (2010-2011) str. 233; August Reinisch *The EU on the Investment Path - Quo Vadis Europe? The Future of EU BITs and other Investment Agreements* [w:] *Santa Clara Journal of International Law* 12(2013) 111 str. 149 przypis 180; Carrie E. Anderer *Bilateral Investment Treaties and the EU Legal Order: Implications of the Lisbon Treaty* [w:] *Brooklyn Journal of International Law* 35 (2010) 3 str. 866 F. de Mann, J. Wouters *Improving Framework of Negotiations on International Investment Agreements* [w:] Olivier De Schutter, Johan F. M. Swinnen, J. Wouters *Foreign Direct Investment and Human Development: The Law and Economics of International Investment Agreements* str. 245 Freya Baetens (ed.) *Investment Law within International Law Integrationist Perspectives*, Cambridge University Press 2013; Jonathan Bonnitcha *Substantive Protection under Investment Treaties: A Legal and Economic Analysis* Cambridge University Press 2014 str. 34; Giovanni Zarra *The Arbitrability of disputes arising from Intra-EU BITs* [w:] *The American Review of International Arbitration* 25 (2014) ¾ str. 574 i nast.; George A. Bermann *Navigating EU Law and the Law of International Arbitration* [w:] *Arbitration International* 28 (2012) 3 str. 429 W literaturze niemieckojęzycznej August Reinisch *Zuständigkeitsentscheidungen in Eastern Sugar v. Czech Republic und Eureko v. Slovak Republic. Internationale Investitionstribunale und EU Institutionen auf Kollisionskurs?* [w:], Kirsten Schmalenbach (Hrsg.) *Aktuelle Herausforderungen des Völkerrechts*. Beiträge zum 36. Österreichischen Völkerrechtstag 2011. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 2012 str. 9 przypis 23; W literaturze hiszpańskojęzycznej por. Francisco J. Pasqual Vives *El subsistema regional comunitario ante el régimen internacional de protección de las inversiones extranjerías* [w:] *Revista de Derecho Comunitario Europeo* mayo/agosto (2010) str. 471

⁸ Por. Przykładowo Dominik Moškvan *Právní rámeček ochrany přímých zahraničních investic v režime bilaterálních investičních smluv a evropského práva*. Tekst pracy dostępny na stronie internetowej file:///C:/Users/Olek/Downloads/RPTX_2013_2_11220_0_370715_0_122284%20(3).pdf. (dostęp: 02.02.2016) Ramona Schmitt *Die Kompetenzen der Europäischen Union für ausländische Investitionen in und aus Drittstaaten* Tekst dysertacji dostępny na stronie [http://www1.unisg.ch/www/edis.nsf/SysLkpByIdentifier/4110/\\$FILE/dis4110.pdf](http://www1.unisg.ch/www/edis.nsf/SysLkpByIdentifier/4110/$FILE/dis4110.pdf) (dostęp: 2.02.2016)

⁹ Por. Thimoty Meyer *Codifying Custom* [w:] *University of Pennsylvania Law Review* 160 (2012)995 str. 1063

¹⁰ *Obywatelstwo Unii Europejskiej – stan obecny i perspektywy*. Zeszyty ODIE nr. 9 (str. 6- 49)

¹¹ J. Szymańska *Obywatelstwo europejskie, a problem integracji imigrantów w Unii Europejskiej* [w:] *Studia Politologiczne* 27 (2015) str. 237

Jednocześnie wydany ostatnio wyrok w sprawie Elizabeth Dano¹², zdaje się również potwierdzać, iż zasadnicza myśl artykułu – mimo upływu lat – wytrzymała próbę czasu. Dodatkowo przegląd publikacji wydanych w okresie późniejszym zdaje się jednoznacznie dowodzić, iż pozycja ta w dalszym ciągu cieszy się spora popularnością zarówno w łonie naukowców¹³, jak i praktyków¹⁴. W mojej pracy naukowej podejmowałem również problematykę praw podstawowych w orzecznictwie sądowym państw członkowskich UE. (Por. A. Gubrynowicz, *Karta Praw Podstawowych w orzecznictwie sądów francuskich* [w:] A. Gubrynowicz (red.) *5 lat Karty Praw Podstawowych UE* Studia i Analizy Collegium Civitas t. 2 Warszawa 2006 str. 77 – 85). W rozdziale tym poddałem analizie problem zastosowania KPP UE w praktyce judykatury francuskiej, argumentując, iż - przynajmniej na etapie rozwoju orzecznictwa według stanu na moment oddawania pracy do druku – zainteresowanie tym dokumentem ze strony sędziów V Republiki pozostawało dość ograniczone.

Ad. I c. Problematyka aspektów prawnych ochrony środowiska interesowała mnie od czasów studenckich. W konsekwencji zagadnieniom tym była poświęcona zarówno moja praca magisterska, jak i dysertacja doktorska. Naturalną kolejną rzeczą po obronie doktoratu w dalszym ciągu pisałem prace dotyczące tej problematyki, których „siła oddziaływania” na rozwój nauki pozostaje jednak rozmaita i nie poddaje się zbyt łatwym ocenom. Problem polega na tym, że na dorobek naukowy, o którym tu mowa, powołują się nie tylko osoby z wykształceniem prawniczym, ale również absolwenci kierunków nie mających z prawem wiele wspólnego: biologowie, chemicy, absolwenci kierunków technicznych itd. W rezultacie z jednej strony pozostaje faktem, iż na moją dysertację doktorską (opublikowaną w 2005) powołują się badacze o niekwestionowanym autorytecie w zakresie międzynarodowego i europejskiego prawa ochrony środowiska¹⁵. Również w pracach dr Katarzyny Kępkę odniesienia do mojego dorobku z ubiegłej dekady dotyczącego problematyki zbywalnych uprawnień na korzystanie ze środowiska, oraz aspektów prawnych ochrony powietrza (w tym ochrony klimatu) pojawiają się relatywnie często¹⁶. Obok tego jednak niektóre z moich artykułów, jakie ukazywały się na łamach „Prawa

¹² Wyrok TS UE z 11 listopada 2014 w sprawie C-333/13 Elizabeth Dano i Florin Dano przeciwko Job Center Leipzig (cyt za: www.curia.eu) Jak dotąd wyrok ten nie został jeszcze opublikowany.

¹³ Por. m.in. E. Jurga Wosik *Polityka informacyjna i dostęp do dokumentów w instytucjach Unii Europejskiej* PP 4' 12 str. 167. Mateusz Żuk *Relacja pomiędzy obywatelstwem Unii Europejskiej a swobodami rynku wewnętrznego* Warszawa, Wydawnictwo C.H. Beck 2013. Z innych autorów por. również prace Artura Olechno *The Electoral Rights of the Citizens of the European Union in the Republic of Poland*, [in:] R. David, J. Neckar, D. Sehnalek (eds.), *Cofola 2009 Key Points and Ideas*, Brno 2009 oraz *Prawa wyborcze obywateli Polski w wyborach do Parlamentu Europejskiego* [w:] *Studia Wyborcze*, Tom XVII, 2014 str. 111 – 121. Patrz także M. Serowaniec, W. Włoch *Obywatelstwo Unii Europejskiej w świetle koncepcji dzielonej suwerenności ludu J. Habermasa* [w:] *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 3 (19)/2014 str. 148 oraz Piotra Mostowika *Władza rodzicielska i opieka nad dzieckiem w prawie prywatnym międzynarodowym* Kraków, Wydawnictwo Jak, 2014.

¹⁴ Pozycja ta bywa przywoływana w glosach por. przykładowo *Komentarz* autorstwa Karoliny Rusiłowicz do wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: TSUE) w sprawie C-83/11 *Secretary of State for the Home Department przeciwko Rahman i inni*. Tekst dostępny na stronie internetowej <http://www.prawaczlowieka.edu.pl/index.php?orzeczenie=f673929b7ae05128dd473c556386a7b585483947-b0>; (dostęp: 02.02. 2016) por także Katarzyna Gawlik, Robert Grzeszczak *Komentarz do wyroku Nerkowski przeciwko ZUS*; *Komentarz* dostępny na stronie internetowej <http://www.prawaczlowieka.edu.pl/index.php?dzial=komentarze&komentarz=5f1cd7c3fb68ae7c679f8c33966610670d32ff1e-c0> (dostęp: 03.02.2016)

¹⁵ Por. Maria Magdalena Kenig Witkowska *Międzynarodowe Prawo ochrony środowiska. Wybrane zagadnienia systemowe* Warszawa, Wolters Kluwer 2011 str. 78 (Powołując się na moje ustalenia dotyczące *Mechanizmu Czystego Rozwoju* zawarte w: A. Gubrynowicz, *Ochrona powietrza w świetle prawa międzynarodowego* Warszawa Liber 2005), *Prawo środowiska Unii Europejskiej* Warszawa, Wolters Kluwer, 2012, str. 12 Jerzy Jendroska (red.) *Leksykon prawa ochrony środowiska* Warszawa, Wolters Kluwer, 2012 str.198 Na marginesie można również odnotować, że niektóre z moich artykułów z zakresu prawa ochrony środowiska bywają przedmiotem zainteresowania ekspertów spoza Polski. Wedle mojej wiedzy jednak cytowania dotyczą przede wszystkim mojego dorobku naukowego, jaki powstał w okresie poprzedzającym uzyskanie dysertacji doktorskiej. (W ten sposób np. Anja Schäfer *Die Grundstrukturen des polnischen Abfallrechts Eine Untersuchung unter besonderer Berücksichtigung der Umsetzung gemeinschaftsrechtlicher Vorgaben* Frankfurt am Main, Peter Lang 2009, str. 38. Cytując Gubrynowicz, *Prawo i Środowisko* 2000 Nr 4 str. 54 i nast.)

¹⁶ K. Kępkę *Prawnomiędzynarodowe aspekty zmian klimatycznych* Warszawa, wydawnictwo BEL-Studio 2013 str. 78 – 81.

i Środowiska”, cytowane były nie tylko przez specjalistów z zakresu prawa, ale także przez przedstawicieli dyscyplin nieprawnych. Nadmienić przy tym trzeba, iż niekiedy autorzy powołujący się na mój dorobek, czynią to w artykule czy rozdziale poświęconym aspektom prawnym ochrony środowiska¹⁷ inni zaś wykorzystują go w publikacjach, których związek z prawem pozostaje bardziej odległy lub zgoła żaden¹⁸.

Ad. I d. Na łamach piśmiennictwa nieco rzadziej zabierałem głos na temat szeroko rozumianego europejskiego prawa gospodarczego. Mimo to chciałbym zwrócić uwagę na mój artykuł poświęcony problematyce liberalizacji rynku usług w UE¹⁹. W tekście tym, który swoimi parametrami spełnia wymagania glosy, poza tym, iż czytelnikom został przybliżony stan faktyczny sporu, zawarłem również rozważania na temat relacji zachodzących omawianym rozstrzygnięciem, a wcześniejszym orzecznictwem ETS (dziś TS UE), jak również podjąłem próbę odpowiedzi na pytanie o potencjalne implikacje tego wyroku dla procesu liberalizacji rynku usług w obrębie całej Unii Europejskiej. Jak wiadomo w ubiegłej dekadzie problematyka ta stanowiła jeden z najbardziej gorąco dyskutowanych zagadnień w obrębie prawa europejskiego. Oddzielny przedmiot moich zainteresowań badawczych stanowi problematyka międzynarodowego i europejskiego prawa energetycznego. Dosłownie w styczniu 2016 na łamach *Internal Security* ukazał się mój artykuł dotyczący III pakietu energetycznego w orzecznictwie TS UE. W artykule tym stawiam tezę, iż w świetle dotychczasowej linii orzecznictwa raczej nie należy spodziewać się, by Trybunał, bez wyraźnie wyrażonej uprzednio woli państw członkowskich, (która wedle największego prawdopodobieństwa musiałaby zostać wyrażona w formie zmiany obowiązujących przepisów), zdecydował się na „aktywizm sędziowski” i poprzez wykładnię rozszerzającą radykalnie odstąpił od literalnego brzmienia postanowień III pakietu²⁰.

Ad. I e. W moich dotychczasowych publikacjach nie zajmowałem się w ogóle problematyką immunitetu państwa. W rezultacie rozprawa, o której mowa w pkt 4 stanowi pierwszą i – jak dotąd – jedyną pracę w moim dorobku naukowym dotyczącą tej materii. Z powyższego jednak nie należy wnosić, że problematyka immunitetów była moim zainteresowaniem całkowicie obca. Dotychczas jednak, zagadnienia te omawiałem wyłącznie w pracach dotyczących prawa dyplomatycznego i konsularnego. Obydwu wymienionym działom prawa międzynarodowego poświęciłem jedną publikację i jedną opinię prawną²¹.

Ad. I f. Pozostałe zagadnienia z zakresu prawa (w tym prawa międzynarodowego), jakimi miałem okazję zajmować się naukowo, nie poddają się zbyt łatwo klasyfikacji. Stąd też wydaje się bardziej właściwe przyporządkować je rubryce „inne”. Niewątpliwie niektóre z moich artykułów, w których podejmowałem temat klasycznych problemów internacjonalistyki, wykazują pewne

¹⁷ W ten sposób. np. Angelika Beyer i Marek Biziuk *Polskie regulacje prawne na tle przepisów Unii Europejskiej dotyczące zawartości pestycydów w produktach żywnościowych* [w:] *Ecological Chemistry and Engineering* 15 (2008) 1 str. 29 – 43 z powołaniem na A. Gubrynowicz, *Konwencja Sztokholmska w zarysie* [w:] *Prawo i Środowisko* 7 (2001) 3 str. 69)

¹⁸ W ten sposób Marietta Janowicz-Lomott, Krzysztof Łyskawa *Instrumenty zarządzania ryzykiem ograniczania uprawnień do emisji gazów cieplarnianych - źródło kolejnego kryzysu?* [w:] *Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego* 2010 4/2 str. 209-222, powołując się na A. Gubrynowicz, *Ochrona powietrza w świetle prawa międzynarodowego* Warszawa, LIBER, 2005

¹⁹ A. Gubrynowicz *Sprawa Laval im Partneri w kontekście problematyki liberalizacji zasad świadczenia usług* [w:] *Europejskie prawo gospodarcze, Część II, Zeszyty Naukowe Collegium Civitas* 12(2008)) str. 49 – 59

²⁰ Mowa o artykule A. Gubrynowicz *Issues concerning the Third Energy Package in the light of the jurisprudence of the court of justice of the European Union* [w:] *IS* (January – June 2015)

²¹ Por. A. Gubrynowicz *Kilka uwag na temat problematyki zastosowania Konwencji Wiedeńskiej w praktyce sądów europejskich oraz USA* [w:] Z. Galicki, (red.) T. Kamiński, (red.) K. Myszone-Kostrzewa (red.) *50 lat Konwencji Wiedeńskiej, aktualna kondycja uregulowań dotyczących stosunków dyplomatycznych* Warszawa, Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego 2012 str. 179-195 Ponadto w czerwcu 2015 na zlecenie Biura Analiz Sejmu opiniowałem tekst obecnie obowiązującej ustawy prawo konsularne. (ustawa z dnia 25 czerwca 2015 tekst opinii dostępny na stronie internetowej orka.sejm.gov.pl/RexDomk7.nsf/0/.../\$file/i975-15.rtf)

związki z zagadnieniami ochrony środowiska²². Jednak inne publikacje naukowe mojego autorstwa, które mogłyby zostać zakwalifikowane do tej grupy nie odnoszą się w ogóle do tej problematyki, nie są one również związane z tematyką, o której mowa w pkt. I a. –e.²³

W ramach mojej pracy naukowej i zawodowej stosunkowo rzadko zabierałem głos na temat aspektów prawnych najczęściej dyskutowanych problemów etycznych, moralnych lub światopoglądowych (np. kara śmierci, zapłodnienie in vitro, aborcja etc.) Na zasadzie odstępstwa od reguły w 2006, na zaproszenie ówczesnego Rzecznika Praw Obywatelskich dr. Janusza Kochanowskiego, wzięłem udział w zorganizowanej przez RPO dyskusji na temat potencjalnych implikacji wyroku ETPCz w sprawie *Alicja Tysiąc przeciwko Polsce* dla przepisów obowiązujących na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Przedstawiona na prośbę dr Janusza Kochanowskiego opinia miała dość ograniczony zakresowo charakter i dotyczyła wyłącznie prawnomiędzynarodowych aspektów dopuszczalności przerywania ciąży. W rezultacie – zgodnie z życzeniem RPO - nie odnosiła się ona w ogóle do problematyki aborcji w świetle prawa krajowego²⁴.

Redakcja naukowa oraz recenzje prac naukowych.

Odrębną pozycję w moim dorobku z zakresu nauk prawnych stanowi redakcja naukowa materiałów pokonferencyjnych, jak również redakcja naukowa innych publikacji niezwiązanych z żadnym szczególnym wydarzeniem o randze kongresu, konferencji, czy sympozjum. Wśród prac tego typu spore znaczenie odegrała (i nadal odgrywa) publikacja pokonferencyjna zatytułowana *5 lat Karty Praw Podstawowych*²⁵. Mimo upływu blisko 10 lat, od daty oddania tej pracy do druku, nadal cieszy się ona zainteresowaniem teoretyków i praktyków, aktywnych zawodowo w rozmaitych dziedzinach prawa²⁶. Niezależnie od tego warto odnotować wydaną ostatnio pracę zbiorową pod redakcją M. Wróblewskiego²⁷, w którym autorzy pozycję tę umieścili

²² A. Gubrynowicz *Osoby prawne jako podmioty uczestniczące w procesie tworzenia zbywalnych uprawnień na korzystanie ze środowiska : nowy rodzaj podmiotu prawa międzynarodowego* [w:] B. Mielnik, A. Wnukiewicz – Kozłowska, *Podmiotowość w prawie międzynarodowym* Wrocław, Wyd. UWr. 2013 str. 307 – 334) Podobnie też, pisząc o aktualnych zagadnieniach z zakresu prawa lotniczego, odniosłem się do problematyki zbywalnych uprawnień na emisję gazów cieplarnianych ze statków powietrznych w kontekście sporu USA i pozostałych państw z Unią Europejską o zakres zastosowania Konwencji Chicagowskiej o Międzynarodowym Lotnictwie Cywilnym, który znalazł swój finał w rozstrzygnięciu wielkiej izby TS UE z 21 grudnia 2011 w sprawie C-366/10 *Air Transport Association of America i inni przeciwko Secretary of State for Energy and Climate Change*. (I-13833) Por. A. Gubrynowicz *Emisja gazów cieplarnianych ze statków powietrznych: kontrowersje w świetle prawa międzynarodowego i europejskiego*. [w:] K. Myszone-Kostrzewa, Z. Galicki *50 lat Konwencji Tokijskiej. Bezpieczeństwo żegluga lotniczej z perspektywy przestrzeni powietrznej i kosmicznej. Księga dedykowana profesorowi Markowi Żyliżonowi* Warszawa, Wolters Kluwer 2014 str.201- 228.

²³ por. A. Gubrynowicz *Ile kodyfikacji, ile postępowego rozwoju, czy Konwencja Wiedeńska jest przestarzała?* [w:] Z. Galicki, K. Myszone Kostrzewa, T. Kamiński, *40 lat minęło praktyka i perspektywy Konwencji Wiedeńskiej* Warszawa wydawnictwa UW 2009, str.121–146. Patrz także *Umowy międzynarodowe zawarte przez Wspólnotę Europejską w świetle orzecznictwa sądów francuskich* [w:] *Umowy zawarte przez Wspólnoty Europejskie w orzecznictwie sądowym państw członkowskich*, Studia i Analizy Collegium Civitas (tom 4) Warszawa 2008 str. 83-94

²⁴ Opinię tę można znaleźć na stronie internetowej Biura RPO *Notatka po spotkaniu RPO z ekspertami w dniu 22 stycznia 2008 poświęconemu problemowi zgodności z Konstytucją RP przesłanek niekaralności dokonania aborcji – uwagi dr Aleksandra Gubrynowicza (IPM WPLA UW) dotyczące prawnomiędzynarodowych aspektów problematyki aborcji w kontekście przesłanki ustawy polskiej uchylającej karalność w przypadku dokonania aborcji ze względów zdrowotnych*. Opinia dla RPO <http://www.rpo.gov.pl/pliki/1202907190.pdf>

²⁵ A. Gubrynowicz (red.) *5 lat Karty Praw Podstawowych UE* Studia i Analizy Collegium Civitas t. 2 Warszawa 2006

²⁶ Wydaje się, że największą liczbę cytowań należy przypisać referatowi Filipa Jasińskiego F. Jasiński, *Agencja Praw Podstawowych UE: czy instytucjonalizacja Karty to rozwiązanie realne?*, na którego ustalenia powoływali się m.in. 37 Robert K. Tabaszewski *Agencja Praw Podstawowych jako zdecentralizowany organ Unii Europejskiej* [w:] Robert K. Tabaszewski (red.) *Człowiek – odpowiedzialność i jego prawa* Lublin wyd., KUL 2013 str. 214 czy Paweł Szuppe por. Paweł Szuppe *Prawa Człowieka w Unii Europejskiej. Wolność religijna w zjednoczonej Europie* [w:] SVD NURT 1(2012) str. 183 – 194. Referat dr Jasińskiego nie jest jednak jedyną pozycją omawianą publikacją, która bywa przywoływana w przypisach. Tytułem przykładu por. Dobrochna Ossowska Salamonowicz *Ochrona danych osobowych w działalności dziennikarskiej*. Wyd. UWM, Olsztyn 2015, powołując się na referat mec. A. Barbasiewicza.

²⁷ Internetowy podręcznik *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej jako żywy instrument* Warszawa 2014

na dość wysokiej pozycji lektur zalecanych czytelnikom. Z innych publikacji tego typu chciałbym wymienić książkę Z. Galicki (red.) A. Gubrynowicz (red.) *Międzynarodowe Prawo Ochrony Środowiska XXI wieku*. Monografia ta, do której powstania przyczyniły się z jednej strony materiały zebrane od niektórych referentów obecnych na ogólnopolskiej konferencji *Prawo do czystego środowiska Rio + 20* (11 maja 2012), z drugiej zaś rozdziały nadesłane przez osoby, które w ogóle nie zarejestrowały się jako uczestnicy konferencji, opublikowana została dopiero pod koniec grudnia 2013. Niemniej jednak już teraz można orzec, iż w gronie specjalistów zajmujących się prawem ochrony środowiska zyskała ona sporą popularność, którą odzwierciedla rosnąca liczba cytowań, zarówno w piśmiennictwie krajowym, jak i zagranicznym²⁸. Odesłania literaturowe do redagowanych przeze mnie *Zeszytów Naukowych Collegium Civitas* wydają się być rzadsze. Niemniej jednak niektóre artykuły autorstwa moich koleżanek i kolegów z Instytutu Prawa Międzynarodowego UW, stanowiły również punkt odniesienia dla późniejszej literatury przedmiotu²⁹.

W mojej pracy zawodowej nieco rzadziej występowałem w roli recenzenta artykułów naukowych czy publikacji poruszających zagadnienia z zakresu nauki prawa. Niemniej jednak, jako opiekun działającego na Uniwersytecie Warszawskim Koła Naukowego Dyplomacji i Prawa, kilkakrotnie recenzowałem zarówno poszczególne artykuły moich podopiecznych, (które następnie ogłaszano drukiem, z reguły jako materiały pokonferencyjne), albo też publikacje, których redaktorami pozostawali członkowie w/w Koła³⁰. W tym wypadku jednak moja rola sprowadzała się

²⁸ por. przykładowo Anna Kalinowska, Anna Batorczak *Universities for sustainability – new challenges from the perspective of the University of Warsaw* [w:] *Environmental & Socioeconomic Studies* 2015 3, 1: 26-34) Zbigniew Mirek, Agnieszka Nikiel *Ochrona przyrody w Polsce wobec współczesnych wyzwań cywilizacyjnych* Komitet Ochrony Przyrody PAN, Kraków 2014 str. 171 (w obydwu przypadkach mowa o tej samej publikacji autorstwa doc. dr. Anny Kalinowskiej *Prawo a edukacja dla zrównoważonego rozwoju. Konfrontacja rzeczywistości z zapisami w konwencjach przyjętych na Szczyście Ziemi*. W: Z. Galicki, A. Gubrynowicz (red.), *Międzynarodowe prawo ochrony środowiska XXI w.*, s. 55–71. *Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Prawa, Warszawa*) M. Makowski *Specyfika procedury oddziaływania na środowisko dla elektrowni jądrowej w polskim prawie ochrony środowiska* [w:] *Zasada zrównoważonego rozwoju w wymiarze gospodarczym i ekonomicznym* (praca zbiorowa pod redakcją Bartosza Rakoczego Karoliny Karpus Małgorzaty Szalewskiej Martyny Walas) Toruń 2015 str.232 cytując rozdział K. Sobieraj, *Prawo dostępu do energii jako warunek zrównoważonego rozwoju* [w:] *Międzynarodowe prawo ochrony środowiska w XXI wieku* Z. Galicki, A. Gubrynowicz [red.], Warszawa 2013, s. 264. Patrz także J. Trzewik *Zasadnicze bariery formułowania prawa jednostki do środowiska* [w:] *Przegląd Prawa Ochrony Środowiska* 2/2015 str. 61; Jakub Robel *Złożoność pojęcia „bezpieczeństwo energetyczne” i jego podstawy w Konstytucji RP*, cytując rozdział K. Równy *Rio+20 dla wdrażania zrównoważonego rozwoju a prawo ochrony środowiska i jego nauka w Polsce*, [w:] *Międzynarodowe prawo ochrony środowiska XXI wieku*, red. Z. Galicki, A. Gubrynowicz, Warszawa 2013, s. 71

²⁹ Por. przykładowo Barbara Mikołajczyk *Międzynarodowa ochrona praw osób starszych* Warszawa Wolters Kluwer 2012 str.83 cytując K. Myszone – Kostrzewa *Demograficzna przyszłość Europy a jej rozwój gospodarczy* [w:] A. Gubrynowicz (red.) *Europejskie prawo gospodarcze. Nowe tendencje cz.* Warszawa 2008.

³⁰ Wśród tego typu prac, chciałbym wymienić następujące pozycje.

1. Gorgol P., *Opinia doradczą Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w/s Kosowa – treść – kontekst prawnomiędzynarodowy*, w: *Rola trybunałów i doktryny w prawie międzynarodowym*, red. Garnuszek A., Sosnowski P., Warszawa 2010, s. 105-116 (recenzja artykułu).
2. Surma A., *Definicje ludobójstwa i zbrodni przeciwko ludzkości w kontekście orzecznictwa Międzynarodowego Trybunału Karnego dla Rwandy (MTKR)*, w: *Rola trybunałów i doktryny w prawie międzynarodowym*, red. Garnuszek A., Sosnowski P., Warszawa 2010, s. 373-388 (recenzja artykułu).
3. *Responsibility in International Law / Odpowiedzialność w prawie międzynarodowym*, red. Zareba S., Warszawa 2011 (opieka naukowa nad całością publikacji).
4. Baranowski R., *Pojęcie neutralności państwa i jego dynamika. Aspekty prawnomiędzynarodowe i polityczne*, w: *Dyplomacja i Prawo. Publikacja na 5-lecie IKN DiP*, red. Sosnowski P., Surma A., Warszawa 2012, s. 96-121 (recenzja artykułu oraz słowo wstępne do publikacji).
5. *Model United Nations OxiMUN. Oxford 2011*: publikacja pokonferencyjna, red. Gorgol P., Surma A., Warszawa 2012 (recenzja publikacji).
6. *Belgrade Model United Nations*: publikacja pokonferencyjna, red. Giemza W., Gorgol P., Warszawa 2012 (recenzja publikacji).
7. *Model International Criminal Court*, Krzyżowa 2012: publikacja pokonferencyjna, red. Giemza W., Warszawa 2012 (recenzja publikacji).

wyłącznie do roli recenzenta wydawniczego. W konsekwencji przedkładane opinie (i zawarte uwagi krytyczne) nie podlegały publikacji w żadnej formie. Powyższe dotyczy również mojej recenzji raportu końcowego powstałego w ramach projektu *Pomoc międzynarodowa w sytuacji klęsk i katastrof - wytyczne dla państw przyjmujących*, (recenzja na zlecenie PCK, oddana zleceniodawcy we wrześniu 2013).

Ad. II a. Niezależnie od moich zainteresowań w zakresie nauki prawa, jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora zainteresowałem się problematyką Europy Środkowej i Wschodniej oraz – nieco pobocznie- również historią i polityką Niemiec. W obrębie tak zakreślonego obszaru badawczego, który analizowałem jako pracownik Instytutu Studiów Politycznych PAN, najważniejszą publikacją pozostaje *1989 Jesień Narodów* (współaut. Dr hab. Adam Burakowski oraz dr Paweł Ukielski). W monografii tej mój wkład autorski polega na napisaniu dwóch rozdziałów poświęconych transformacji ustrojowej na Węgrzech oraz NRD. Znaczenie tej opublikowanej w 2009 pracy polega przede wszystkim na komparatystycznym ujęciu procesów transformacyjnych zachodzących na przełomie lat 80tych i 90tych w Czechach, Słowacji, (do 1993 – Czechosłowacji) na terytorium byłego NRD, na Węgrzech oraz w Rumunii i Bułgarii. Teoretycznie w rodzimym piśmiennictwie od lat 90tych stosunkowo często analizowano procesy zachodzące w poszczególnych (tj. wybranych przez danego autora) krajach Europy Środkowej lub Wschodniej. Niemniej jednak do momentu opublikowania naszej pracy doświadczeń tych raczej nie próbowano zestawić w jednym tomie, pomijając już fakt, iż wiedza o procesach przemian zachodzących w poszczególnych państwach (m.in. z uwagi na zróżnicowany poziom dostępności do archiwów, znajomość języka etc.) pozostawała w Polsce w dość wysokim stopniu zróżnicowana. W okresie późniejszym omawiana praca została wzbogacona o rozdział o transformacji w Polsce i w tak rozszerzonej wersji opublikowano ją najpierw w Rumunii, a później na Węgrzech (odpowiednio grudzień 2013 i listopad 2014)³¹.

Siła oddziaływania tej publikacji na późniejsze poglądy nauki pozostaje znaczna. Gdy mowa o odsyłaczach najczęściej z rozdziałów mojego autorstwa korzystali historycy i politolodzy (m.in. A. Dudek, A. Paczkowski, J. Wojnicki, W. Roszkowski i in.)³², w mniejszym stopniu również - kulturoznawcy³³. Jakkolwiek data oddania do druku tłumaczeń tej pracy na język rumuński i węgierski, nie pozwala jeszcze dokładnie oszacować jej wpływu na rozwój badań podejmowanych przez tamtejsze środowiska naukowe – pozostaje poza sporem, iż zarówno w Rumunii, jak i na Węgrzech, książka ta cieszyła się wyraźnym zainteresowaniem ze strony tamtejszych kręgów akademickich. W każdym razie, pojawiające się odesłania, jakie już teraz można odnotować w pracach historyków lub politologów rumuńskich³⁴, jak również (pomijając

8. Giemza W., *Arbitraż w prawie konkurencji Unii Europejskiej*, w: *Quo Vadis, Arbitrażu?*, red. Garnuszek A., Mazur L., Orzel A., Warszawa 2013, s. 191-213 (recenzja artykułu).

9. Odessa National University Model United Nations 2012: publikacja pokonferencyjna, red. Giemza W., Warszawa 2013 (recenzja publikacji).

³¹ Obecnie trwają prace związane z przygotowaniem edycji angielskiej, które jednak nie zostały jeszcze całkowicie ukończone.

³² A. Dudek *Reglamentowana rewolucja. Rozkład dyktatury komunistycznej w Polsce 1988 – 1990*, Kraków, Znak, 2014. A. Paczkowski, *Revolution and Counterrevolution in Poland 1980-1989: Solidarity, Martial Law and the End of Communism in Europe*. Warszawa, ISP PAN, 2015. J. Wojnicki *Alternacja władzy w państwach Europy Środkowo Wschodniej* [w:] *Studia Politicae Universitatis Silesiensis* 7 (2011), str.116. Marek Sobczyński *Zmiany polityczne, terytorialne i spory graniczne w Europie Środkowo-Wschodniej po 1989* [w:] Piotr Eberhardt (red.) *Studia nad Geopolityką XX wieku*, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im Stanisława Leszczyńskiego PAN, Warszawa 2013 str.232.

³³ Marta Halina Brzezińska *Spektakl, granica, ekran. Mur Berliński w Filmie Niemieckim* Katowice 2013 (powołując się na mój rozdział poświęcony przemianom w NRD str. 37, 224) Ponadto warto dodać, że mimo iż omawiana praca posiada wyraźnie nieprawniczy charakter, to jednak została dostrzeżona w orzeczeniu TK 6/09 z 24 lutego 2010, w którym Trybunał wprost odwołał się do wstępu omawianej publikacji autorstwa A. Burakowskiego i P. Ukielskiego.

³⁴ Constantin Corneanu *USSR's "the new political thinking and its effect upon international affairs in 1989* [w:] *Debates on Globalization. Approaching National Identity through Intercultural Dialogue Proceedings of the 2nd International Conference "Globalization between Intercultural Dialogue and National Identity"*, *Țirgu Mureș, Romania, 2015 str. 140*

opinie prasy popularnej) recenzje publikowane w czasopiśmie naukowych wskazują jednoznacznie na aprobatę zasadniczych tez postawionych w w/monografii³⁵.

Ad. II b. Obok pracy 1989 *Jesień Narodów* (sytuującą się na pograniczu monografii z zakresu historii najnowszej i politologii) zdecydowaną większość mojego dorobku z zakresu politologii stanowią artykuły poświęcone sytuacji politycznej, gospodarczej, społecznej, jak również polityce zagranicznej Litwy, Łotwy i Estonii, oraz (okazjonalnie) Albanii. Artykuły te ukazywały się sukcesywnie na łamach czasopisma „Europa Środkowo Wschodnia” wydawanego przez ISP PAN (ostatni numer ukazał się w 2011 r). Teoretycznie artykuły te, które w bazie *Bibliografii Nauki Polskiej* sklasyfikowane zostały jako *artykuły przeglądowe*, stanowiły swego rodzaju katalog najważniejszych wydarzeń, jakie zaszły w danym roku kalendarzowym w państwach Europy Środkowej i Wschodniej uwzględnionych w Roczniku (np. wybory prezydenckie, wybory parlamentarne, przyjęcie do UE itd.). Należy jednak z całą mocą podkreślić, że nie mniej ważnym celem tych publikacji (zarówno każdego z artykułu z osobna, jak i artykułów podsumowujących najważniejsze trendy zachodzące w skali całego regionu) była również ocena zachodzących przemian oraz określenie głównych determinantów polityki krajowej i zagranicznej poszczególnych państw EŚW. Ponadto artykuły te, bazując wyłącznie na materiałach ogólnodostępnych, zawierały niekiedy również (przynajmniej w ogólnym zarysie) prognozy przyszłych trendów politycznych. Gdy mowa o artykułach mojego autorstwa, w nauce polskiej największe zainteresowanie budziły przede wszystkim fragmenty poświęcone relacjom państw bałtyckich z Rosją, (względnie dane obrazujące życie ludności rosyjskiej zamieszkującej na Łotwie i Estonii) i to właśnie one były najczęściej cytowane w późniejszej literaturze przedmiotu³⁶. Ponadto, choć mój dorobek z zakresu szeroko rozumianej wiedzy o Albanii przedstawia się więcej niż skromnie, to – paradoksalnie – również artykuł poświęcony temu krajowi, jaki zamieściłem w roczniku *Europa Środkowo Wschodnia 2004*, został dostrzeżony przez specjalistów i bywał przywoływany w przypisach³⁷.

Niezależnie od artykułów w Roczniku EŚW obserwacje, które jeszcze przed obroną doktoratu poczyniłem w ramach prowadzonych analiz sytuacji politycznej w krajach bałtyckich, legły u źródła mojego zainteresowania problematyką postępującego załamania demograficznego, jaki można zaobserwować praktycznie we wszystkich państwach Europy Środkowej i Wschodniej, (być może z wyjątkiem Czech i Słowacji). Retrospektywnie rzecz ujmując, motyw wzrostu liczby zgonów i spadku urodzin, jak również skutków migracji zagranicznych dla państw tego regionu Europy przewijał się przez zdecydowaną większość moich prac, które można byłoby zakwalifikować, jako prace z zakresu historii najnowszej, politologii, względnie nauki o stosunkach międzynarodowych. Skądinąd nie wydaje się być kwestią przypadku, że spośród wszystkich tekstów mojego autorstwa, jakie odnosiły się do państw bałtyckich, artykuł *O Estonii i o Łotwie nieortodoksyjnych uwag kilka*, w którym alarmowałem, iż dramatyczny spadek liczby ludności będzie już w najbliższej przyszłości stanowił dla obu tych krajów poważną barierę dla

³⁵ Por. Zoltán Siklósi-Dutkay *Rendszerváltás kori helyzetek Adam Burakowski – Aleksander Gubrynowicz – Paweł Ukielski: 1989 – A kommunista diktatúra végnapjai Közép- és Kelet-Európában Warszawa: Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, 2014, [w:] Hítelintézetű Szemle 14(június 2015)2 str. 191 – 193 Mircea Morariu *Tabloul unei foste familii* [w:] *Revista lunara de cultura* (Dir. Ioan Moldovan) 1(januarie 2014) str. 44 i nast. Codrut Constantinescu *Est-europeni în 1989* [w:] *Revista 22* 23.12.2013.*

³⁶ Por. Paweł Letko *Problem granicy w stosunkach federacji rosyjskiej z republiką Łotewską w 2005: stracona szansa?* [w:] *Przegląd Wschodnio – Europejski* 2(2011) Str. 161 przypis 46 (Łotwa Europa Środkowo-Wschodnia 2005 str. 170. Odejście Moskwy od instrumentalizacji kwestii mniejszości. Andrzej Kosewski *Polityka Republiki Łotewskiej wobec mniejszości Rosyjskiej* [w:] *Bezpieczeństwo Obszaru Poradzieckiego* (red. A. Bryc, A. Bogucka, A. Włodkowska Baran) Difin SA i Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach Filia w Piotrkowie Trybunalskim, Warszawa 2011 str. 207 [w:] *Łotwa Europa Środkowo-Wschodnia 2005* str.145

³⁷ Przemysław Żukiewicz, *Przymwództwo labilne. Mechanizm powrotu do władzy w świetle teorii przywództwa politycznego* Centrum Analiz Systemów Politycznych, Wrocław Poznań 2012 powołując się na mój rozdział z Rocznika EŚW z 2004.

wzrostu gospodarczego, zyskał stosunkowo największą liczbę cytowań³⁸. Poglądy wyrażone w tym artykule, które uzupełniłem o skrótową analizę sytuacji Estonii po przystąpieniu do UE, opublikowałem jako rozdział w pracy zbiorowej pod redakcją Prof. dr. hab. R. Żelichowskiego pod tytułem *Estonia – pięć lat w Unii Europejskiej*³⁹ i w późniejszym piśmiennictwie stanowisko to znalazło wyraźne poparcie⁴⁰.

Ad. II c. W końcu zaś w moim dorobku naukowym znaczącą pozycję stanowią opracowane przeze mnie hasła, które ukazały się w *Słowniku Biograficznym Europy Środkowo Wschodniej XX wieku*. Dzieło to, opracowane pod redakcją naukową prof. Wojciecha Roszkowskiego i Jana Kofmana⁴¹, zostało przetłumaczone na język angielski i ukazało się w 2008, jako *Biographical Dictionary of Central and Eastern Europe in the Twentieth Century*⁴². Z blisko 130 hasel przekazanych przeze mnie do redakcji, we wspomnianym słowniku ostatecznie opublikowanych zostało 112 biogramów, których jestem autorem (lub – zdecydowanie rzadziej – współautorem). Biogramy te, stanowią skróconą wersję życiorysów najważniejszych postaci życia politycznego, gospodarczego lub kulturalnego działających w XX wieku w Estonii, na Łotwie, na Litwie, w Bułgarii, w Jugosławii oraz – w mniejszym stopniu – również i w Polsce. Mimo iż mogłoby wydawać się, że w dobie *Wikipedii* słowniki tego typu nie mogą już odegrać większej roli w rozwoju nauki, w realiach państw Europy Środkowej i Wschodniej okazuje się, że jest to w dalszym ciągu oczekiwanie przedwczesne⁴³. W rezultacie nawet jeśli przyjąć, że w chwili obecnej część z biogramów *Słownika*, odgrywa rolę zbliżoną do popularyzatorskiej⁴⁴, to jednak część biografii zamieszczonych w omawianej pracy, stanowi nadal cenne źródło, z którego korzystają badacze zarówno w kraju, jak i za granicą, w tym również badacze z krajów, z których wywodzi się postać opisana w opracowanym przeze mnie biogramie⁴⁵.

³⁸ Z drugiej strony zarówno zebrany materiał, jak i poszczególne tezy tego artykułu bywały wykorzystywane w późniejszym piśmiennictwie przez przedstawicieli różnych gałęzi nauki T. Michalski *Natural Increase in the Baltic South and South East* [w:] *Baltic region*. 2014. № 2 (20). P. 35–47. K. Pniewski *Processes of the political transformation in central and eastern central Europe and changes in the linguistic sphere*. Rozdział udostępniony pod adresem internetowym <http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-34/doc/4/24.pdf>. (dostęp: 02.02.2016) Patrz również M. A. Sobańska *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Estonii* [w:] *Gospodarka Narodowa* Nr 9/2007 str. 62 (w tym ostatnim przypadku jednak należałoby zwrócić uwagę, iż przytaczany przez autorkę fragment, nie jest mojego autorstwa, a jedynie cytatem zaczerpniętym z opracowania autorstwa J. Darskiego).

³⁹ *Estonia – pięć lat w Unii Europejskiej* [w:] praca zbiorowa pod red. R. Żelichowskiego *Pierwsza pięciolatka, małe państwa Europy Środkowej i Wschodniej w Unii Europejskiej* Warszawa wyd. ISP PAN str. 2010 str. 119 – 134.

⁴⁰ M. J. Chodakiewicz *Intermarium The Land between the Black and Baltic Seas*: Transaction Publishers, New Brunswick (USA) & London (UK) 2012 str. 406 Por. również aprobujące uwagi zawarte w recenzji Pawła Olszewskiego (P. Olszewski *Ryszard Żelichowski Pierwsza pięciolatka, małe państwa Europy Środkowej i Wschodniej w Unii Europejskiej* Warszawa wyd. ISP PAN 2010) [w:] *Mysł Ekonomiczna i Polityczna* 3 (30) 2010 wyd. Uczelnia Łazarskiego str. 252.

⁴¹ W. Roszkowski J. Kofman (red.) *Słownik Biograficznym Europy Środkowo Wschodniej XX wieku*, Warszawa, Wydawnictwa ISP PAN, Oficyna Wydawnicza RYTM 2005.

⁴² *Biographical Dictionary of Central and Eastern Europe in the Twentieth Century* (by Wojciech Roszkowski & Jan Kofman (ed.)) New York, London, Armonk, NY: M. E. Sharpe, 2008.

⁴³ Najlepiej rozbudowana anglojęzyczna edycja Wikipedii, albo pomija całkowitym milczeniem, albo nie poświęca należytej uwagi wielu postaciom, których biogramy opracowano w *Słowniku*. Z kolei edycje Wikipedii opracowywane w językach narodowych państw Europy Środkowej i Wschodniej znajdują się na bardzo różnym etapie rozwoju: w przypadku Estonii, czy Łotwy faktycznie można stwierdzić, iż blisko 90% postaci omówionych w *Słowniku*...doczekało się fachowo i kompetentnie opracowanego biogramu. W tym przypadku jednak, możliwość skorzystania z Wikipedii estońskiej, czy łotewskiej, pozostaje ściśle uzależniona od znajomości języka przez internautę, co bynajmniej nie jest kwestią oczywistą, a próby dokonania tłumaczenia za pomocą komputerowych programów translacyjnych rzadko kiedy przynoszą satysfakcjonujące rezultaty. Z kolei aktualny poziom zaawansowania rozwoju Wikipedii w języku bułgarskim, serbskim, rumuńskim, czy chorwackim, pozostawia nadal wiele do życzenia. W konsekwencji biogramy zamieszczone w *Słowniku* w dalszym ciągu stanowią pomoc dla ludzi nauki i nie wydaje się by w dającej się przewidzieć przyszłości powyższy stan rzeczy miał ulec radykalnej poprawie.

⁴⁴ Do takich zaliczam m.in. dostarczenie materiału dla budowy Wikipedii, którą to kwestię omawiam w ramach punktu dotyczącego popularyzacji nauki.

⁴⁵ Pomijając sytuacje, gdy hasła *Słownika* przywołują w swoich pracach jego autorzy lub redaktorzy naukowcy warto odnotować przypadki, gdy biogramy *Słownika* odnotowują osoby, które nie uczestniczyły w pracach

Redakcja naukowa i recenzje

Pisząc o moich artykułach publikowanych w Roczniku „Europa Środkowo –Wschodnia”, chciałbym również nadmienić, że w przypadku niektórych tomów, współpracowałem przy redakcji naukowej zebranego materiału⁴⁶. Z uwagi jednak na fakt, iż główna odpowiedzialność za merytoryczną poprawność poszczególnych artykułów, jak i całość tomu spoczywała na prof. dr. hab. Wojciechu Roszkowskim oraz prof. dr. hab. Janie Kofmanie, informacja zamieszczona w roczniku używająca sformułowania „przy współpracy dr. A. Gubrynowicza”, prawidłowo oddaje charakter mojego zajęcia, które polegało głównie na zbieraniu tekstów od poszczególnych autorów i dokonywanie ich wstępnej oceny pod kątem przydatności dla publikacji ostatecznej wersji danej edycji Rocznika EŚW. W obszarze nauk historycznych czy politologicznych relatywnie rzadko pisałem recenzje wydawnicze. Na tym tle pewnym wyjątkiem pozostaje moja recenzja wydawnicza do artykułu autorstwa Moniki Michaliszyn zatytułowanego *Działalność i upadek łotewskich narodowych komunistów* opublikowanych następnie w czasopiśmie *Studia Polityczne* wydawane w ramach ISP PAN⁴⁷. Natomiast w ramach mojej współpracy z Europejską Siecią *Pamięć i Solidarność* zostałem poproszony o napisanie 12 recenzji rozmaitych prac naukowych z zakresu historii i politologii, traktujących o wydarzeniach 1989 i transformacji ustrojowej, jakie zostały opublikowane w latach 1997 – 2013, autorstwa zarówno uczonych polskich, jak i na naukowców działających za granicą. Niektóre z nich zostały zamieszczone w ramach strony internetowej projektu *Ekspres wolności*.

W chwili obecnej jednak, z uwagi na zamknięcie tego projektu, żadna z w/w recenzji nie jest dostępna w Internecie, gdyż w ramach trwającej przebudowy technicznej głównej strony internetowej Europejskiej Sieci *Pamięć i Solidarność*, nie ma na razie możliwości technicznych, by internauta mógł zapoznać się z ich treścią. Wedle oświadczenia dyrektora ESPS, (stanowiącym załącznik do niniejszego autoreferatu), z chwilą zakończenia tej modernizacji, recenzje te, będą stanowiły część zbiorów strony głównej i będzie można zapoznać się z nimi bez żadnych ograniczeń.

6. Inna aktywność naukowa

6.1. Działalność popularyzująca naukę oraz praktyczne wykorzystanie wyników badań naukowych.

Mając na uwadze, iż dyscypliny nauki, z jakimi miałem styczność w okresie od uzyskania doktoratu do chwili obecnej, stanowią tyleż wykonywany zawód, co i życiową pasję, w miarę moich możliwości starałem się również popularyzować wiedzę we wskazanych wyżej obszarach.

przygotowujących SBEŚW do druku. Odnośnie biogramów mojego autorstwa por. *Dziordzie Dożyć* cytowane przez R. Zenderowski *Rola i znaczenie prawosławia w kształtowaniu serbskiej świadomości narodowej* [w:] R. Zenderowski *My już jesteśmy zjedzeni... Rola i znaczenie prawosławia w konflikcie etnicznym w Dolinie Preszewa*, Warszawa 2012 str. 170. Hasła *Kosta Lutezew Aleksandyr Lilow, Georgi Pyrwanow* [w:] J. Wojnicki *Partie Socjaldemokratyczne w wybranych państwach Europy Środkowo Wschodniej Warszawa 2014* W literaturze zagranicznej hasło *Kioseivanow Georgi*: cytowany w Tomislav Jonjić *O pokušaju osnivanja Hrv. komiteta u Švicarskoj 1943. Godine. Diplomatska Izjave Senjanina Jospia Milkovića* [w:] Senjski Zbornik 38 (2012) 217 -332 str. 306 przypis 374 Patrz także hasło *Pawlow, Todor*, cytowane przez Stefan Bosomitu *Miron Constantinescu*, Bucaresti, Editura Humanitas 2014, Tenże *In the Age of Misery, The Romanian Sociology During the Communist Regime (1945-1977)* [w:] *New Europe College Ștefan Odobleja Program Yearbook 2011-2012* por. Str. 74 przypis 32

⁴⁶ Niektóre z tomów, które współredagowałem, bywały dostrzegane również przez specjalistów z zakresu prawa międzynarodowego, por. Aleksandra Szczerba *Uznanie państw Europy Środkowej i Wschodniej w świetle prawa międzynarodowego* [w] *Disputatio* Tom X Perspektywa Wschodnia J Kofman, W.Roszkowski, Gubrynowicz A. (red.), Europa Środkowo-Wschodnia 2006, Rocznik XVI, Warszawa 2009

⁴⁷ <http://www.studiapolityczne.pl/files/vol%2028/michaliszyn.pdf>

Pomijając wykłady, odczyty, czy spotkania, w jakich brałem udział w ramach kampanii promocyjnych kolejnych wydań *Jesieni Narodów*⁴⁸, względnie też wykłady i prelekcje, jakie wygłaszałem w ramach spotkań organizowanych przez Koło Naukowe Dyplomacji i Prawa, którego jestem opiekunem, (względnie też przez inne koła działające na Uniwersytecie Warszawskim)⁴⁹, chciałbym zwrócić uwagę na następujące projekty o charakterze popularyzatorskim, w których miałem możliwość czynnie uczestniczyć.

W 2012, w ramach umowy podpisanej z *Europejskim Centrum Solidarności* w Gdańsku, opracowałem teksty wystawiennicze związane z przebiegiem wydarzeń roku 1989 w NRD, na Węgrzech oraz w państwach bałtyckich, które znalazły swoje miejsce w sali F zatytułowanej *Triumf Wolności*. W 2014 roku, w związku z obchodami 25tej rocznicy wydarzeń roku 1989 wszedłem w skład międzynarodowego grona ekspertów powołanego w ramach Europejskiej Sieci „Pamięć i Solidarność”, który pod przewodnictwem prof. Jana Rydla przygotowywał wystawę zatytułowaną *Ekspres Wolności (ang. Freedom Express)*. W ramach tego projektu, moje zadanie polegało z jednej strony na opisywaniu zdjęć, które później zakwalifikowano na wystawę, z drugiej zaś na przygotowaniu tekstów, które miały przybliżyć zwiedzającym kontekst wydarzeń roku 1989 ilustrowanych za pomocą rozmaitych form wizualnych. Wystawa ta była prezentowana w Warszawie, Berlinie, Brukseli, Wiedniu, Budapeszcie i Bukareszcie. W chwili obecnej część materiałów przeznaczonych dla zwiedzających udostępniona jest w języku polskim i angielskim na stronie internetowej <http://enrs.eu/freedomexpress>. Tematyka historii Niemiec była dwukrotnie przedmiotem wykładu, jaki wygłosiłem w ramach organizowanego przez IPN cyklu spotkań pt. *Przystanek z Historią*⁵⁰, jak również licznych wywiadów radiowych i telewizyjnych dotyczących wydarzeń roku 1989⁵¹. W grudniu 2012, w ramach cyklu spotkań organizowanego przez Studium Europy Środkowej i Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, wygłosiłem referat na temat procesu odzyskania niepodległości przez Łotwę w latach 1989-1991⁵².

Jakkolwiek w mojej działalności nigdy nie zajmowałem się tworzeniem haseł w Wikipedii, to jednak niektóre z publikacji, wchodzących w zakres mojego dorobku naukowego, były

⁴⁸ Por. przykładowo spotkanie 27 stycznia 2010 w DSH w Warszawie (prowadzący – prof. Antoni Dudek); Informacje o promocji rumuńskiej edycji *Jesieni Narodów* <http://www.culturapoloneza.ro/pl/events/item/jesien-narodow-1989-promocja-w-kiszyniowie.html>; <http://www.culturapoloneza.ro/events/item/cartea-1989-toamna-natiunilor-lansata-la-bookfest.html>; (dostęp. 02. 02. 2016) patrz także *Spejalna „Lekcja historii o wolności” oraz prezentacja węgierskiej edycji książki „1989 – Jesień Narodów* (organizator: Ambasada RP oraz Ambasada Niemiec w Budapeszcie, 14. 12. 2014 – informacja dostępna na stronie Instytutu Kultury W Budapeszcie <http://polinst.hu/pl/node/9960>) czy też 3 marca 2015 zorganizowane przez Węgierską Akademię Nauk (prowadzący dr Miklos Mitrovits) https://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/aktualnosci/wiadomosci/polska_ksiazka_o_przemianach_w_europie_srodkowo_wschodniej_wydana_na_wegrzech. (dostęp: 01.02.2016)

⁴⁹ Tytułem przykładu: Panel dyskusyjny *Rozliczenia z przeszłością* (współpaneliści: prof. dr. hab. Antoni Dudek, dr. Michał Królikowski) (27.04.2010) *Katastrofa smoleńska w świetle prawa międzynarodowego* prelekcja zorganizowana w ramach działalności Koła Naukowego Dyplomacji i Prawa- WPIA UW (17.12. 2010) *(Nie)suwerenny ustawodawca, panel dyskusyjny dotyczący związków między państwem a kościołem oraz ich wpływu na prawo* (współpanelista dr. P. Borecki) *Skutki rewolucji w państwach arabskich* (panel dyskusyjny - organizowany w ramach działalności koła naukowego Dyplomacji i Prawa, (paneliści, A. Gubrynowicz, Agnieszka Bógdał Brzezińska, red. J. Haszczyński) (1 grudnia 2011) *O prawach człowieka... nieco inaczej*, prelekcja wygłoszona na spotkaniu Koła Naukowego *Utriusque iuris*, WPIA UW (11 stycznia 2013)

⁵⁰ Wykłady „NRD” 25 kwietnia 2014 *Berlińskie kryzysy* 15 grudnia 2015

⁵¹ Tytułem przykładu por. <http://www.polskieradio.pl/193/3496/Artykul/1120527,Aleksander-Gubrynowicz> (dostęp: 03.02.2016)

⁵² 4 grudnia 2012 wykład „Łotwa” wykład w ramach cyklu *Przewodnik po północnowschodniej Eurazji* pod patronatem Studium Europy Wschodniej UW, Towarzystwo Europy Wschodniej, dwumiesięcznika „Nowa Europa Wschodnia” i Fundacji Rodu Szeptyckich. Informacja o wykładzie <http://www.szeptyccy.pl/?p=106&n=lotwa>. (dostęp: 04.02.2016)

wykorzystywane, jako materiał, w oparciu o który powstawały poszczególne hasła. Powyższe dotyczy zarówno w edycji polskiej⁵³, jak i edycji fińskiej⁵⁴. Ponadto fragmenty rozdziału o NRD z monografii *1989 Jesień Narodów*, stanowiły część materiału, w oparciu o który w edycji polskiej, stworzono biogram niemieckiego polityka Hansa Dietricha Genschera. Niezależnie od tego w oparciu o dane zaczerpnięte ze *Słownika Biograficznego...* Polski Instytut Dyplomacji im. I. J. Paderewskiego zamieścił na swojej stronie internetowej biogram Tadeusza Romera. Jakkolwiek mój udział w popularyzacji historii Polski poza granicami kraju był dość ograniczony, jednak w 2006 roku, rumuńskie czasopismo *Dosarele Istoriei* opublikowało mój krótki artykuł przybliżający tamtejszym czytelnikom wydarzenia Marca 1968⁵⁵. Do mojej szeroko rozumianej działalności popularyzatorskiej można również zaliczyć liczne wywiady radiowe i telewizyjne, odnoszące się do bieżących wydarzeń w zakresie polityki międzynarodowej. Pomijając wypowiedzi *ad casum*, których odbiorcami były radiowe i telewizyjne programy informacyjne, brałem również udział w programach *To był dzień na świecie* (POLSAT News 2), *Świat w Powiększeniu* (Polskie Radio), *Weekendowy Poranek* (Tok FM), *Atlas Polityczny* (Polskie Radio 24), *Kawa Dyplomatyczna* (Polskie Radio 24), *Więcej świata* (Program I PR) *Puls Świata* (Program II PR) i in.

Doświadczenie dydaktyczne

Od dnia podjęcia studiów doktoranckich do chwili obecnej prowadzę ćwiczenia z przedmiotu *prawo międzynarodowe publiczne* na Wydziale Prawa i Administracji UW. Niezależnie od tego na tym samym wydziale po uzyskaniu doktoratu, okresowo prowadziłem również ćwiczenia z prawa europejskiego, (prowadzę je również w bieżącym roku akademickim). W ramach mojego zatrudnienia na UW na Magisterskich Uzupełniających Studiach Administracji prowadzę również zajęcia z przedmiotu *prawo ochrony środowiska UE*, a w ramach *Podyplomowego Studium Prawa Międzynarodowego i Służby Zagranicznej* wykład poświęcony instytucji odpowiedzialności międzynarodowej państw. Ponadto od 2010 do chwili obecnej prowadzę również konwersatorium zatytułowane *Prawo międzynarodowe w systemach prawa wewnętrznego i w orzecznictwie sądów krajowych*.

Niezależnie od mojej aktywności dydaktycznej na UW, w latach 2005-2008, w ramach projektu im. Jeana Monneta, jaki realizowałem w Collegium Civitas, prowadziłem w wymiarze semestralnym zajęcia zatytułowane *Europejskie Prawo Gospodarcze*. Na tej samej uczelni, (z którą jednak od 2004 nie pozostaję związany stosunkiem pracy), kilkakrotnie wykladałem przedmiot *prawo humanitarne konfliktów zbrojnych, prawo dyplomatyczne i konsularne*, (zarówno w języku polskim, jak i języku angielskim), przedmioty *introduction to law*, oraz (w 2007) *the European Union Law*, a w zakresie stosunków międzynarodowych przedmiot *ekologia a polityka i gospodarka we współczesnym świecie* (również w języku polskim i angielskim). Od 2012 roku na uczelni tej prowadzę również wykład kursowy z prawa międzynarodowego publicznego w języku polskim i angielskim. Pełen wykaz przedmiotów prowadzonych przeze mnie w Collegium Civitas zamieszczam w załączniku.

Obok tego miałem okazję uczestniczyć w szkoleniach, w których brali udział pracownicy administracji państwowej, względnie pracownicy administracyjni UE. W ten sposób w listopadzie 2008 poprowadziłem specjalny wykład dla tłumaczy zatrudnionych w Parlamencie Europejskim

⁵³ Por. następujące hasła: *Meierovics Zigrīds Anna* (współaut. Eriks Jekabsons), *Strandman Otto*, *Tief Otto*

⁵⁴ Por. Hasła *Larka Andres*, *Pusta Kaarel Robert*, *Soots Jaan*

⁵⁵ Pismo to posiada profil nieco zbliżony do znanego w Polsce czasopisma „Mówią Wieki”, A. Gubrynowicz *Martie 1968 în Polonia* *Dosarele Istoriei* An XI nr. 3 (115) 2006 str. 48 - 52

zatytułowany *Environmental Protection Law – Kyoto Renegotiation*⁵⁶. Wraz z koleżankami i kolegami z IPM WPiA UW prowadziłem również szkolenie dla pracowników ABW, w ramach którego wygłosiłem dwa referaty. Pierwszy z nich poświęcony był problematyce międzynarodowego i europejskiego prawa atomowego, drugi zaś unijnemu prawu energetycznemu oraz zagadnieniu kontroli obrotu towarami i technologiami podwójnego zastosowania w prawie UE⁵⁷. Kilkakrotnie również miałem okazję wystąpić jako prelegent w Krajowej Szkole Administracji Publicznej. Referaty wygłaszane w KSAP (dotyczące przebiegu transformacji ustrojowej w Polsce), adresowane były przede wszystkim do gości z zagranicy, z reguły rekrutujących się spośród kadr administracyjnych wyższego szczebla, zarówno państw UE, jak i krajów nie należących do Unii⁵⁸.

W ramach mojej kariery zawodowej nie pisałem żadnych opracowań, które można byłoby zakwalifikować jako klasyczny podręcznik do nauczania danej gałęzi prawa, politologii, stosunków międzynarodowych, czy historii. Przegląd sylabusów zamieszczonych przez prowadzących wykłady na uczelniach wyższych działających w Polsce, jak i zagranicą (i to zarówno wykłady o charakterze kursowym, jak i specjalistycznym) wskazuje jednak, iż niektóre z moich prac traktowane są w kategoriach lektury obowiązkowej lub zalecanej słuchaczom.⁵⁹

6. 2. Projekty naukowe

W latach 2005 – 2008 byłem kierownikiem projektu im Jeana Monneta, zatytułowanego *European Economic Law (File Number/Numéro de dossier: 05/0177)* W ramach tego projektu zorganizowałem m.in. 3 konferencje naukowe, jak również byłem redaktorem naukowym dwóch publikacji poświęconych nowym tendencjom w europejskim prawie gospodarczym oraz prowadziłem wykład w języku polskim zatytułowany *Europejskie Prawo Gospodarcze*⁶⁰. Jednocześnie od grudnia 2014 jestem wykonawcą w projekcie zatytułowanym *Kara, pamięć i polityka: rozliczenia z przeszłością od czasów II wojny światowej*, Grant NCN nr UMO-2013/10/M/HS3/00577 (kierownik Projektu –

⁵⁶ Szkolenie to odbyło się w Luksemburgu 27.11.2008 por.

ec.europa.eu/translation/polish/guidelines/.../glossary_polish_pl.xls

⁵⁷ Informacja por. E. Pabian *Szkolenie w Centralnym Ośrodku Szkolenia Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w Emonie pt. „Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa w prawie międzynarodowym”* [w:] *Przegląd bezpieczeństwa wewnętrznego* 11/14 str. 332 i nast.

⁵⁸ Np. 13 października 2010, w ramach modułu *Crossing Boundaries 2010*, wygłosiłem referat dotyczący transformacji ustrojowej w Polsce <http://ksap.gov.pl/ksap/aktualnosci/crossing-the-boundaries-2010> (dośćęp 6.02. 2016)

⁵⁹ Np. Na UWM w Olsztynie na Wydziale Nauk o Środowisku w ramach prowadzonego przez Katedrę Inżynierii Ochrony Środowiska wykładu „Ochrona powietrza”, na liście lektur podstawowych znalazła się moja dysertacja doktorska. (Prowadzący: dr Marcin Dębowski). Podobnie też dr. inż. Marzena Chwastek w ramach modułu *skażenia i ochrona atmosfery* na Wydziale Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska, AGH w Krakowie (na kierunku Ochrona środowiska) pozycję tę umieszcza w kategoriach *literatury zalecanej i pomocy naukowych*. Na Uniwersytecie Warszawskim w Katedrze Studiów Interkulturowych Europy Środkowej i Wschodniej na w ramach wykładu *Etniczno- polityczna współczesność regionu* (prowadzący dr. Grzegorz Gąsior) na liście lektur można znaleźć *1989 Jesień Narodów*. Ta sama pozycja wydaje się mieć status lektury obowiązkowej dla uczestników wykładu specjalistycznego *Europa Środkowo-Wschodnia w XX wieku* prowadzonego na Wydziale Historyczno-Filozoficznym Uniwersytetu Łódzkiego (prowadzący prof. dr hab. S. Nowinowski) Na Uniwersytecie Jagiellońskim, *1989 Jesień Narodów* została jednak sklasyfikowana, jako *podręcznik do wyboru przez studenta* por. przedmiot *Transformacje polityczne w Europie*, prowadzony w ramach Instytutu Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych UJ (prowadząca: dr Mirella Korzeniewska – Wiśniewska) Z kolei na UW, w ramach Konwersatorium prowadzonego na III Roku Historii, zatytułowanego *Historia po 1945 (Powszechna)*, (prowadząca: Joanna Sadowska) słuchaczom zaleca się *1989 Jesień Narodów* (por. pkt 14 sylabusu) Podobnie też na WDINP UW, por. w ramach przedmiotu *Historia powszechna* (koordynatorzy: U. Kurcewicz. M. Nadolski, B. Zdaniuk). Na Uniwersytecie Rzeszowskim w ramach zajęć prowadzonego na Europeistyce przedmiotu *Obywatelstwo UE a obywatelstwo narodowe* (prowadząca: dr Dagmara Kuźniar – Kwiatek) na liście lektur obowiązkowych figuruje mój artykuł *Obywatelstwo Unii Europejskiej – stan obecny i perspektywy*.

⁶⁰ Wyliczenie publikacji finansowanych z projektu Jean Monnet oraz zorganizowanych w ramach tego projektu konferencji – przedstawiam w dokumencie „Dorobek Naukowy”

prof. Andrzej Paczkowski), w ramach którego przygotowałem rozdział poświęcony rozliczeniom z faszyzmem na Węgrzech. Praca ta ma na celu prezentację najważniejszych elementów procesu rozliczeń w państwach Europy Środkowej i Wschodniej Ponadto obejmuje ona swoim zakresem również badania nad podstawami prawnymi i (w ograniczonym zakresie) praktyką organów stosujących prawo w ramach szeroko rozumianego zjawiska określanego niekiedy mianem defaszyzacji. Autorzy usiłują również zmierzyć się z problemem obecności procesów rozliczeniowych w pamięci społeczeństw analizowanych krajów i próbują określić wpływ tych wydarzeń na życie polityczne tych państw po przełomie z 1989. Owocem tego projektu będzie praca zbiorowa zatytułowana „*Sprawiedliwość, zemsta i rewolucja*” (red. A. Paczkowski), która ukaże się w czerwcu 2016⁶¹.

6.3. Promocja prac magisterskich i promotorstwo pomocnicze.

W okresie od uzyskania doktoratu do chwili obecnej byłem promotorem ponad 70 prac magisterskich bądź licencjackich z zakresu politologii lub stosunków międzynarodowych. Wielokrotnie również przewodniczyłem w obronach takich prac w charakterze recenzenta lub przewodniczącego komisji zarówno w ramach procedur nadania stopnia magistra prawa na Wydziale Prawa i Administracji UW, jak i stopnia magistra politologii lub stosunków międzynarodowych w Collegium Civitas. Od stycznia 2015 jestem również promotorem pomocniczym p. mgr Aleksandry Ewy Ciopińskiej (promotor: dr hab. Daniel Boćkowski). Tytuł pracy *Komunikacja polityczna w obszarze bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej na przykładzie obrony przeciwrakietowej*⁶².

6.4. Nagrody za działalność naukową

Nie otrzymywałem.

6.5. Udział w konferencjach i seminariach krajowych i zagranicznych

W okresie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora wzięłem udział w następujących konferencjach i sympozjach naukowych (tytuły podkreślone pogrubioną czcionką odnoszą się do tych konferencji, których byłem uczestnikiem oraz głównym organizatorem)

- 1) **Problematyka zmian klimatu w prawie międzynarodowym: od Rio do Johannesburga** wygłoszony w czasie sympozjum *Zrównoważony rozwój – 10 lat po Rio*

Status sympozjum: ogólnopolski

Organizator: Grupa Polska ILA

- 2) **Karta Praw Podstawowych w orzecznictwie sądów francuskich** referat wygłoszony 27 maja 2006 na konferencji *5 lat Karty Praw Podstawowych UE*

⁶¹ W chwili obecnej praca została złożona do druku i uzyskała dwie pozytywne recenzje wydawnicze (prof. J. Kochanowski (IH UW) oraz W. Roszkowski (ISP PAN)).

⁶² Informacja na ten temat dostępna na stronie internetowej Instytutu Studiów Politycznych PAN <http://www.isppan.waw.pl/subpage/radanaukowa/sub/procwotoku/index.html>

Status konferencji: ogólnopolska:

Organizator: *Collegium Civitas*, (w ramach projektu Jean Monnet).

- 3) ***Umowy międzynarodowe zawarte przez WE, w świetle orzecznictwa sądów francuskich*** Referat 17 maja 2007 ogłoszony na konferencji *Umowy międzynarodowe zawarte przez WE w orzecznictwie sądowym państw członkowskich*

Status konferencji: ogólnopolska:

Organizator: *Collegium Civitas*, (w ramach projektu Jean Monnet).

- 4) ***Problematyka ocen oddziaływania na środowisko w orzecznictwie ETS*** Referat ogłoszony 10 czerwca 2008 r. na konferencji *Reforma zasad dostępu do informacji o środowisku i ocen oddziaływania na środowisko (wymiar międzynarodowy, europejski, krajowy)*

Status konferencji: *Konferencja ogólnopolska*,

Organizator: *Collegium Civitas*, w ramach projektu Jean Monnet.

- 5) ***Znaczenie ratyfikacji przez Polskę protokołu z Kioto dla jej stosunków z UE i USA.*** Referat ogłoszony 17 października 2008 na konferencji *Stosunki transatlantyckie z perspektywy polskiej polityki zagranicznej*

Status konferencji: ogólnopolski

Organizator: ISP PAN,

- 6) Referat *5 lat Estonii w Unii Europejskiej* ogłoszony 22 maja 2009 na konferencji *Pierwsza pięciolatka - małe państwa Europy Środkowo-Wschodniej w Unii Europejskiej?*

Status konferencji: międzynarodowy

Organizator: ISP PAN.

- 7) ***Umowy o ochronie i wzajemnym popieraniu inwestycji w orzecznictwie ETS.*** Referat ogłoszony 30 maja 2009 w czasie konferencji *Umowy o ochronie i wzajemnym popieraniu inwestycji, a prawo wspólnotowe: komplementarność czy konflikt*

Status konferencji: lokalny, ogólnowarszawski

Organizator: *Collegium Civitas*.

- 8) ***Ile kodyfikacji, ile postępowego rozwoju: czy Konwencja Wiedeńska jest przestarzała?*** Referat ogłoszony 19 czerwca 2009 na konferencji *40 lat minęło – praktyka i perspektywy Konwencji Wiedeńskiej o prawie traktatów.*

Status konferencji: ogólnopolska

Organizator: Instytut Prawa Międzynarodowego WPiA UW.

- 9) Referat i prezentacja multimedialna na zaproszenie Prezesa NFOŚ *Od nieodpłatności do odpłatności – aspekty prawne europejskiego systemu zbywalnych uprawnień na emisję dwutlenku węgla*

Status: Seminarium w ramach XXI posiedzenia Klubu NFOŚ w dniu 17 lutego 2011.

Organizator: Prezes Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska.

- 10) *The influence of energy and climate package on the development of renewable of renewable energy sources*
Referat wygłoszony 1 kwietnia 2011 na *International Conference on Energy Law*. W czasie konferencji przewodniczyłem panelowi nr.3 *Renewable energy sources – investing in wind energy and biogas*.

Status konferencji: międzynarodowa

Organizator :UAM oraz ELSA .

- 11) *Konwencja Wiedeńska w orzecznictwie sądów państw europejskich i USA, dr Aleksander Gubrynowicz*;
referat wygłoszony 23 IX 2011 na konferencji *50 lat konwencji wiedeńskiej – aktualna kondycja uregulowań dotyczących stosunków dyplomatycznych*

Status konferencji: ogólnopolska

organizator IPM WPIA UW

- 12) ***Dlaczego nie udało się sprywatyzować środowiska ? Prawo do środowiska jako prawo własności ze stanowiska teorii prawa*** Referat wygłoszony 11 maja 2012 na ogólnopolskiej konferencji prawniczej ***Prawo do czystego środowiska Rio+20***.

Status konferencji: ogólnopolska

Organizator konferencji: IPM WPIA UW

- 13) *Litwa po wyborach*, zamknięty panel dyskusyjny (współpanelistka Kinga Dudzińska) 17 października 2012

Status panelu: zamknięty panel dyskusyjny adresowany do pracowników MSZ, MG, KPRM i Kancelarii Prezydenta RP i działaczy NGO.

Organizator: PISM.

- 14) *Stosunki polsko-rumuńskie w perspektywie prawa międzynarodowego (Legăturile polono-române din perspectiva dreptului internațional)*. Referat wygłoszony 5 września 2013 na sympozjum *Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych Simpozion Bogația multiseclară a legăturilor istorice și culturale polono-române*

Miejsce sympozjum: Suczawa (Rumunia)

Status sympozjum: międzynarodowe

Organizator: Związek Polaków w Rumunii.

- 15) *Making history an ally in Polish-Lithuanian Relationships peaceful winners against communism and successful democracies* wykład wygłoszony 24 października 2013 w ramach polsko – litewskiego seminarium *Polish Lithuanian Experience in Anticommunist Dissent*

Miejsce seminarium: Wilno

Status seminarium: międzynarodowe.

Organizatorzy: Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet im Witolda Wielkiego w Kownie, Centrum Badań nad Ludobójstwem i Ruchem Oporu (Wilno) oraz Muzeum Ofiar Ludobójstwa (Wilno).

- 16) *Wolność wypowiedzi a religia, czy prawo o zmiennej treści?* Referat wygłoszony 11 kwietnia 2014 na konferencji *Konflikty wartości? O wolności wypowiedzi i religii*

Miejsce konferencji: Warszawa

Status konferencji: międzynarodowa

Organizator: Koła Naukowe Utriusque Iuris (UW) , oraz Ti Esthin Aletheia(UJ)

- 17) *Wpływ zachodzących przemian demograficznych na kierunki rozwoju prawa międzynarodowego.* Referat wygłoszony 4 kwietnia 2014 na konferencji *Kierunki rozwoju współczesnego prawa międzynarodowego*

Miejsce konferencji: Warszawa

Status konferencji: ogólnopolska

Organizator: IPM WPIA UW.

2 marca 2016
A. Gubrynowicz